

SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖJEN SYRJINTÄKOKEMUKSET
LIKUNNASSA JA URHEILUSSA

Alejandro Ylönen

Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma
Liikuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2020

TIIVISTELMÄ

Ylönen, A. 2020. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen syrjintäkokemukset liikunnassa ja urheilussa. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Jyväskylän yliopisto, liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 63 s.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia syrjintäkokemuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä oli liikunnassa ja urheilussa. Tutkimuksen tein laadullisena ja valitsin fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusotteen. Tutkimusaineistoa työstin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tämän tutkimuksen aineisto on osa suurempaa aineistoa, joka on kerätty vuonna 2011 verkkokyselyynä. Verkkokyselyyn johtanutta linkkiä jaettiin yli 40 yhteistyöorganisaation kautta. Oma tutkimusaineistoni koostui verkkokyselyn avointen kysymysten vastauksista. Tietoteknisistä syistä johtuen avointen vastausten pituus oli rajoitettu 1024 merkkiin. Merkkimääränä 1024 on vähän ja se on osaltaan vaikuttanut vastausten muotoon. Lopullinen aineisto koostui 45 vastauksesta. Aineiston koko oli seitsemän sivua ja 1800 sanaa fontin ollessa Times New Roman, koko 12 ja riviväli 1,5. Vastaajia oli 37, joista kolme kuuluivat sukupuolivähemmistöön. Nuorin vastanneista oli 16-vuotias ja vanhimmat 50-vuotiaita.

Vastauksissa ilmenneet syrjimiskokemukset muodostivat kuusi pääluokkaa, joita olivat stereotypiat, ulkopuolelle sulkeminen, katseet, sanallinen syrjintä, seksuaalinen häirintä ja fyysinen väkivalta. Stereotypiat syrjinnässä tarkoittivat esimerkiksi sitä, että pallopelejä pelaavan naisen oletetaan olevan homoseksuaalinen tai että mies osaa tanssia koska on homoseksuaalinen. Toinen luokka koski sosiaalisia suhteita ja muutoksia niissä, kun muille paljastui, että tutkimukseen osallistunut kuului seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Se aiheutti esimerkiksi välien katkaisun tai vastaajan välttelyä. Joskus pääsy pukuhuoneeseen samaan aikaan muiden kanssa saatettiin estää. Katseilla oli iso merkitys pukuhuoneessa. Vähemmistöön kuuluvat olivat suurennuslasin alla pukutiloissa, jotta he eivät pääsisi ”tirkistelemään” muita. Verbaalinen syrjintä sisälsi haukkumista sekä sen lisäksi vähemmistöistä kerrotut vitsit oli koettu loukkaavina. Seksuaalisen ahdistelun kohteeksi kuntosalilla ja saunassa oli joutunut yksi vastaajista ja yksi oli joutunut pahoinpideltyksi pukuhuoneessa.

Saadut tutkimustulokset olivat linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa ja syrjinnän muodot liikunnan ja urheilun kentällä eivät juurikaan eroa syrjinnästä muilla elämän osa-alueilla. Liikuntaan kuitenkin liittyy olennaisena osana vaatteiden vaihto ja suihkussa käynti, mikä oli koettu hankalaksi.

Asiasanat: HLBTQ, seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt, syrjintä, urheilu

ABSTRACT

Ylönen, A. 2020. Experiences of sexual and gender discrimination in sport and exercise. Faculty of Sport and Health Sciences. University of Jyväskylä, Master's thesis of Sport Pedagogy, 63 pp.

The aim of this study was to find out what kind of discrimination experiences sexual and gender minorities have had in the field of sports. The research was performed by using qualitative practice and hermeneutic phenomenological research method. The method used was data-oriented content analysis. The research material used in this study is a part of an other bigger study. The material was collected using an online survey in 2011. The link of the survey was shared by over 40 organizations. The data I used were answers to open field questions in the online survey. Due to technical restrictions, the space for the answer was limited to only 1024 characters. Final data included 45 answers. Data was seven pages with Times New Roman, text size 12 and 1,5 line spacing. The study included 37 participants and three of them belonged to sexual minorities. In the research data there was a much bigger proportion of answers from sexual minorities compared to gender minorities. The participants' ages were between 16 and 50 years.

I put together six main categories from the research data of how the discrimination had shown. The Six categories were stereotypes, avoidance and segregation, glances, spoken words, sexual harassment and physical assault. Stereotypes in discrimination meant for example that women who played ball games were assumed to be gay or bisexual or men would know how to dance because they were gay. Second category was about the relationships and how they changed when others got to know about responder belonging into a sexual or a gender minority. This could have resulted in relationships coming to an end or avoidance. Sometimes entry to the locker room with others were denied. Glances was the third category, especially looks and gazes in the locker rooms or in the showers. Minorities felt that they were under the microscope by others while changing, others wanted to make sure that no one would "peep". Spoken words involved slurs and jokes towards minorities. One respondent had experienced sexual harassment at the gym, and one was physically assaulted in a locker room.

The findings were consistent with earlier findings. There was not much difference in the manner of discrimination in sports compared to discrimination in other fields of life. Changing clothes and washing up is an essential part of sports and that part was found to be challenging to sexual and gender minorities.

Key words: LGBTQ, sexual minorities, gender minorities, discrimination, sport

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	1
2 ASIAA SUKUPUOLESTA JA SEKSUAALISUUDESTA	4
2.1 Sukupuolen ulottuvuudet	4
2.2 Sukupuolivähemmistöt	6
2.3 Seksuaalivähemmistöt	10
3 YHDENVERTAISUUDEN JA TASA-ARVON EDISTÄMINEN JA SYRJINNÄN VAIKUTUKSET	13
3.1 Syrjinnän ehkäiseminen Suomessa	13
3.2 Syrjinnän vaikutukset tutkimustiedon valossa	15
4 TUTKIMUSMENETELMÄT	18
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys	18
4.2 Tutkimuksen teoreettinen lähtökohta	18
4.3 Tutkimusaineisto ja sen keruu	20
4.4 Esiymmärrykseni	22
4.5 Aineiston analyysi	24
5 TULOKSET	28
5.1 Stereotypiat	28
5.2 Ulkopuolelle sulkeminen	30
5.3 Katseet	32

5.4	Sanallinen syrjintä	34
5.5	Seksuaalinen ahdistelu ja fyysinen väkivalta	36
6	POHDINTA.....	38
6.1	Tutkimustulosten yhteenveto.....	38
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	41
6.3	Tutkimuksen käytännön sovellus ja jatkotutkimus	47
	LÄHTEET	52

1 JOHDANTO

Asenteet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan vaihtelevat suuresti EU-jäsenmaiden välillä. Eurobarometri (2015) tutki kolmella kysymyksellä näitä asenteita seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Tutkimuksessa oli kolme väittämää: 1. Seksuaalivähemmistöillä pitäisi olla samanlaiset oikeudet heteroseksuaalisten kanssa. 2. Homoseksuaalisessa suhteessa ei ole mitään väärää. 3. Avioliitot saman sukupuolen kanssa tulisi sallia koko Euroopassa. Sallivimmat asenteet olivat Hollannissa, jossa 91–96 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä väittämien kanssa. Ruotsissa 90–95 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä ja Tanskassa vastaajista 87–90 prosenttia oli samaa mieltä väittämien kanssa. Listan hänille sijoittuivat Latvia ja Romania, joissa 19–42 prosenttia ja 21–36 prosenttia vastaajista oli samaa mieltä väittämien kanssa. Suomen prosentit (66%–74%) olivat huomattavasti matalammat kuin kahdessa muussa Pohjoismaassa Ruotsissa (90%–95%) ja Tanskassa (87%–90%). Vuonna 2019 ilmestyi uusi eurobarometri (2019), jonka mukaan asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan Suomessa ovat liikkuneet sallivampaan suuntaan: Suomen prosentit aikaisemmin esiteltyihin väittämiin sijoittuivat 76–80 prosentin välille, Ruotsin 92–98 prosenttia ja Tanskan 89–90 prosenttia.

Vuoden 2015 eurobarometrissa tutkittiin myös asenteita sukupuolivähemmistöjä kohtaan. Miten vastaajat suhtautuisivat erilaisiin väittämiin liittyen sukupuolivähemmistöihin, kuten esimerkiksi a) töiden tekeminen transsukupuolisen kanssa tai b) jos omalla lapsella olisi suhde transsukupuolisen kanssa. Ruotsissa (a. 88% b. 66%) ja Tanskassa (a. 67% b. 41%) vastaajilla oli myönteisemmät asenteet molempiin väittämiin verrattuna suomalaisiin (a. 40% b. 39%).

Urheilusta puhutaan yleisellä tasolla kansoja ja ihmisiä yhdistävänä tekijänä. Urheilu ei ole kuitenkaan irrallinen saareke muusta todellisuudesta missä elämme, vaan samat epäkohdat ja asenteet näyttäytyvät myös siellä. Esimerkiksi kiusaaminen, seksuaalinen ahdistelu ja hyväksikäyttö sekä asenteet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan näkyvät myös urheilussa. Viime aikoina otsikoissa on ollut kiusaamisen ja epäasiallisen käytöksen takia luisteluliitto (Yle uutiset 2020) ja muutama vuosi sitten Yhdysvaltoja ravisutti skandaali, kun

paljastui, että Yhdysvaltain voimistelumaajoukkueen lääkäri oli vuosien ajan käyttänyt voimistelijoita seksuaalisesti hyväksi (YLE uutiset 2018).

Tutkimusten mukaan kovimmat asenteet kohdistuvat mieshomoseksuaaleihin seksuaalivähemmistöjen joukossa (Eurobarometri 2015; Huotari, Törmä & Tuokkola 2011). Sen lisäksi miehillä näyttäisi olleen jyrkimmät asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan (Eurobarometri 2015; Eurobarometri 2019). Symonsin, Sbaraglian, Hillierin ja Mitchellin (2010, 6) tutkimuksessa seksuaalivähemmistöihin kuuluvista ihmisistä miehet osallistuivat naisia harvemmin joukkueurheiluun. Heidän mukaansa syynä oli se, että mahdollisen syrjinnän muodot joukkueurheilussa olivat hyvin uhkaavia. Kokkosen (2018) mukaan naisista muutama prosentti oli joutunut joukkueessaan fyysisen häirinnän kohteeksi, mutta miehistä vastaavasti fyysisen häirinnän uhriksi oli joutunut melkein viidesosa. Urheilussa homous nähdään heikkoutena ja huonona pärjäämisenä, kun taas heterous edustaa maskuliinisuutta ja maskuliinisuus edustaa voimaa ja hyvää suorituskykyä (Dann & Everbach 2016).

Denisonin ja Kitchenin (2014) kyselytutkimus selvitti homofobiaa englantia puhuvissa maissa. Kyselyyn vastasi noin 9500 henkilöä, joista noin 7000 kuuluivat seksuaalivähemmistöihin. Sen tulosten mukaan 73 prosenttia vastaajista ei uskonut, että nuorten urheiluympäristö oli turvallinen seksuaalivähemmistöille. Sen lisäksi 78 prosenttia uskoi, että avoimesti homo-, lesbo- tai bi-henkilö ei ole turvassa urheilutapahtumassa. Kokkonen (2014) on tutkinut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen liikunnan harrastamista; melkein puolet vastanneista oli kokenut, että heitä oli kohdeltu huonommin kuin muita ja muut olivat vältelleet heidän seuraansa.

Monien tutkimusten mukaan seksuaalivähemmistöt voivat huonommin verrattuna heteroseksuaaliseen enemmistöön (Alanko 2014; Bostwick, Boyd, Hughes & McCabe 2010). Erityisesti mielenterveyshäiriöt sekä itsemurhat ovat suhteellisesti yliedustettuina kun verrataan esiintyvyyttä heteroseksuaalisten ja seksuaalivähemmistöjen välillä (Haas ym. 2011). Fergusson, Horwood ja Beautrais (1999) tutkivat uusiseelantilaisia nuoria ja tutkimuksista kävi ilmi, että seksuaalivähemmistöön kuuluva nuori oli kuusi kertaa todennäköisemmin yrittänyt itsemurhaa verrattuna heteroseksuaaliseen nuoreen.

Tässä tutkielmassa keskityin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintäkokemuksiin liikunnan ja urheilun parissa. Tulevana liikunnan ja terveystiedon opettajana tämä aihe on minusta tärkeä, koska liikunnasta nauttiminen kuuluu kaikille. Sen lisäksi syrjintä aiheuttaa sen uhriksi joutuville paljon negatiivisia terveysvaikutuksia (Alanko 2014, Haas ym. 2011, Kokkonen 2018, Symons, O'Sullivan & Polman 2017). Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintää tapahtuu liikunnan ja urheilun parissa (Kavoura & Kokkonen 2020) ja siitä on hyvä olla tietoinen. Asian tiedostaminen ja tunnistaminen auttavat luomaan turvallisempaa harrastusympäristöä kaikille. Pyrin vastaamaan kysymykseen, millaisia syrjintäkokemuksia tutkimukseen osallistuneilla on ollut. Toivon, että tämä tutkimus osaltaan toisi esiin niitä epäkohtia, joita koulussakin voi kohdata, vaikka tutkimus ei kohdistukaan koulumaailmaan. Kuten aiemmin totesin, urheilunmaailma ei ole eristettynä muusta yhteiskunnasta.

2 ASIAA SUKUPUOLESTA JA SEKSUAALISUUDESTA

2.1 Sukupuolen ulottuvuudet

Täällä länsimaissa sukupuoli on totuttu näkemään jakona naisiin ja miehiin. Kuitenkin sukupuoli on monimuotoisempi kuin vain sen biologinen puoli. Vilkka (2010, 25) käyttää kirjassaan jakoa biologiseen, sosiaaliseen ja aistiseen sukupuoleen. Venholan (2001) mukaan sukupuolta määrittää sukurauhaset, hormonit, vartalon sisäiset sukupuolielimet, kromosomit, ulkoiset sukupuolielimet, toissijaiset sukupuolen tunnusmerkit, sukupuoli-identiteetti ja seksuaalinen suuntautuminen, sukupuolinen suuntautuminen ja sukupuoliroolit. Venholan ja Vilkan erilaisesta jaosta voi huomata, että sukupuolisuus on hyvin moninainen asia ja edellä mainituista osa-alueista voi muodostua hyvin erilaisia yhdistelmiä sukupuolisuudesta. Voimme nähdä sukupuolen jatkumona, osa ihmisistä sijoittuu janan päihin ja osa jonnekin sinne väliin. Asia ei ole siis mustavalkoinen vaan siihen on olemassa koko värien kirjo. (Lehtonen & Mustola 2004.)

Biologiseen sukupuoleen (sex) kuuluu anatominen sukupuoli, jolla tarkoitetaan sukupuolielinten rakenteellisia ominaisuuksia (Venhola 2001). Sukupuolen muodostuminen on monivaiheinen tapahtuma, joka johtaa usein ristiriidattomaan lopputulokseen (Laine 2013). Geneettisen sukupuolen määrittää hedelmöityksessä saadut sukupuolikromosomit. Yleisesti ajatellaan, että kromosomiyhdistelmällä X ja Y syntyvä lapsi on poika ja yhdistelmällä X ja X syntyvä lapsi on tyttö. Myös erilaiset sukupuolikromosomiyhdistelmät ovat mahdollisia. Esimerkiksi Klinefelterin oireyhtymässä miehillä on yksi ylimääräinen X-kromosomi, jolloin heidän sukupuolikromosominsa ovat muotoa XXY. Oireyhtymään kuuluu kielellisen kehitykset häiriöt sekä alhainen testosteronitaso, mikä johtaa runsaaseen pituuskasvuun, heikkoon lihasvoimaan, vähäiseen karvoitukseen ja rintojen kasvuun. XXY kromosomiyhdistelmä ei aina johda Klinefelterin oireyhtymään. Joillakin naisilla toinen X-kromosomi voi puuttua kokonaan eli heillä sukupuolikromosomit ovat X0, jolloin puhutaan Turnerin oireyhtymästä. Oireyhtymän tyypillisimpiä piirteitä ovat lyhyt pituuskasvu, leveät hartiat ja rintojen kehittymättömyys sekä munasarjojen kyvyttömyys tuottaa normaalisti hormoneja. (Venhola 2001.)

Fausto-Sterlingin (2012, 20–23) että Venholan (2001) mukaan sikiö on kaksineuvoinen ensimmäiset kuusi viikkoa hedelmöitymisestä eli sikiöllä on miehen sekä naisen sukupuolielinten kehitysaiheet. Kun toinen aiheista alkaa kehittyä, niin toinen useimmiten surkastuu pois. Naisen sukupuolielimet kehittyvät Mullerin tiehyistä, niistä tulee munatorvi, kohtu ja osa emättimestä. Miehen sukupuolielimet kehittyvät Wolffin tiehyistä, jotka muotoutuvat siemenjohtimeksi, eturauhaseksi ja rakkularauhasiksi. Alussa siis sikiöltä löytyvät sekä Mullerin ja Wolffin tiehyet. Jos sikiöllä on Y-kromosomi, sen sisältämä geneettinen koodi saa sukurauhasen kehittymään kivekseksi. Jos Y-kromosomia ei sikiöllä ole tai sen Y-kromosomin geneettinen koodi ei toimi, niin sukurauhanen kehittyy munasarjaksi. Vielä mainittakoon, että kivekset toimivat pääsääntöisesti omalla puolellaan ja jos toisella puolella ei ole kivestä tai se ei toimi, niin sillä puolen kehitys voi olla erilaista. Näin ollen sukupuolielinten kehitys voi olla hyvinkin vaihtelevaa. (Fausto-Sterling 2012, 20-23; Venhola 2001.)

De Beauvoirin (2009, 17) mukaan sukupuoli peritään ja siihen kasvatetaan sen perinnön mukaan, miten edeltäjät ovat sen opettaneet. Samankaltaisia ajatuksia esitti myös Butler (1990, 140–141), jonka mielestä sukupuoli ei niinkään ole ruumiillista eroa miehen ja naisen välillä, vaan sen sijaan sukupuoli on tekemistä. Ihmisen tapa pukeutua, käyttäytyä ja elehtiä on osa *sosiaalista sukupuolta (gender)*. Butlerin teorian mukaan sukupuoli on performatiivinen. Se tuotetaan suorittamalla tietynlaisia tekoja. (Butler 1990, 140–141.) Se, mitkä eleet ja millaiset vaatteet ilmentävät mitäkin sukupuolta, ovat kulttuurisidonnaisia ilmiöitä (Vilkkä 2010, 19).

Sukupuolisuuden performatiivisuuteen liittyy Gendlerin (2008) muodostama käsite *alief* tulee sanoista *automatic belief*. Virta (2016) on suomentanut sen *ausomukseksi*, joka muodostuu sanoista *automaattinen uskomus*. *Ausomus* on ”mielentila”, jolla on assosiativisesti muodostunut sisältö, joka on representaationaalinen, tunnepitoinen ja käytöstä ohjaava, ja joka aktivoituu – tietoisesti tai tiedostamattomasti – subjektin sisäisen tai ulkoisen ympäristön ominaisuuksista. *Ausomukset* voivat olla joko läsnäolevia tai taipumuksellisia. *Läsnäoleva ausomus* tarkoittaa, että sillä hetkellä ihmisen nykyisyydessä olevaa *ausomusta*. *Taipumuksellinen ausomus* tarkoittaa potentiaalista tilannetta saada *ausomus* ikään kuin kondotionaalissa joskus tulevaisuudessa. (Gendler 2008.) Hän käyttää esimerkkinä tilannetta, jossa seisoisit kymmenien metrien korkeudessa tasanteella, jossa on läpinäkyvä lattia ja lattian läpi näkyy kymmenien metrien pudotus alas. Tiedät että lattia kestää ja uskot olevasi turvassa,

se on uskomus. Kuitenkin keho saattaa sanoa sinulle, että mene pois, tämä on vaarallista ja sen johdosta sinun on vaikea saada jalkoja liikkeelle; se on ausomus. (Gendler 2008.) Virta (2016) selkiyttävät vielä tätä ausomusta: Virastossa asioidessamme emme kiinnitä erityistä huomiota siihen, jos naisvirkailijalla on punatut huulet, mutta jos miesvirkailijalla on punatut huulet asia jää mitä luultavammin mieleemme. Se ei ikään kuin kuulu kuvaan ja saattaa myös saada jotkut epäluuloisiksi. Voimme kuitenkin järkeillä, että huulien punaus ei vaikuta millään tavalla virkailijan ammattitaitoon oli hän mitä sukupuolta tahansa. Vaikka ajattelisit, että lapset saavat pukeutua miten tahtovat ja poikasi valitsee prinsessamekon kaverin syntymäpäiväjuhille, niin saatat silti kokea ristiriitaisia ajatuksia siitä, että poikasi pukeutuu prinsessamekkoon. Kyse on autouskomuksista, jotka ohjaavat meitä päivittäin. (Virta 2016.) Teemme itsemme sukupuoliseksi omalla käytöksellämme ja tavoilla omaksua itsemme naiseuteen ja miehuuteen liittyviä piirteitä. Biologinen sukupuoli ei määritä niitä piirteitä, joita voimme omaksua itsemme (Vilka 2010, 20).

Aistinen sukupuoli, De Beauvoirin (2011, 19) mukaan naiseksi ei synnytä, vaan naiseksi tullaan. Hän jatkaa, että tytöt ja pojat omaksuvat maailmaa silmillä ja käsillä eivätkä sukupuolielimillään. Vauvat käyttävät omaa kehoaan tutustuessaan ympäröivään maailmaan ja kokevat maailma sisäisinä aistimuksina. He eivät osaa erotella sukupuolisuutta niin kauan kun ovat tietoisia vain itsestään. Vähitellen lapsi tulee tietoiseksi itsestään muiden katseiden kohteena. (De Beauvoir 2011, 19–20.) Me muodostamme käsityksen itsestämme toistemme kautta, subjektia ei ole olemassa ilman toista subjektia (De Beauvoir 2011, 19; Poutiainen 2013, 14). Ihmisten omat kokemukset vaikuttavat tarkoituksellisesti ja tiedostamattomasti ihmisen käsitykseen omasta miehuudesta ja naiseudesta. Aistikokemukset ovat jaottele mattomia, eikä niille ole luonnollisia rajoja ja luokkia. Keholla ei ole rajoja sille, mitä se voi tuntea ja kokea. Kulttuurimme on luonut termit, luokat ja käsitteet määrittämään näitä kokemuksia. Kuten esimerkiksi kuinka, miten ja millaisin sanoin yksilön oletetaan niistä puhuvan. (Vilka 2006.)

2.2 Sukupuolivähemmistöt

Yleinen tapa hahmottaa sukupuolta on ollut vastakkainasettelun kautta, nainen-mies ovat olleet vastakohtia kuten valo-pimeys tai pitkä-lyhyt ja jakoon sopimattomien ihmisten on ajateltu

olevan poikkeuksia (Rossi 2010). Meillä jokaisella on sukupuoli-identiteetti. Sukupuoli-identiteetti on käsityksemme itsestämme naisena, miehenä, jonain tältä väliltä tai jonain kyseisen jaon ulkopuolelta. Sukupuoli-identiteetti voi myös muuttua elämän aikana. (Lehtonen & Mustola 2004.) Sukupuoliseen moninaisuuteen suhtaudutaan eri kulttuureissa eri lailla. Esimerkiksi Intiassa on kolme sukupuolta miehet, naiset ja hijrat tai hidzrat. Meksikon Zapotek-intiaaneilla on myös kolmas sukupuoli, heitä kutsutaan nimeltä muxet. Zapoteekit ajattelevat, että vauvat syntyvät jumalan tahdosta muxeiksi, joten he ovat erityisen arvostettuja omassa kulttuurissaan. (Seta ry 2017.) Sukupuolivähemmistöihin luetaan kuuluvaksi muun sukupuoliset intersukupuoliset, transsukupuoliset, transgenderit sekä transvestiitit (Villka 2010, 25–44). Kyse on siitä, minkälaiseksi ihminen kokee oman sukupuolensa, eikä se liity ihmisen seksuaaliseen suuntautumiseen. Käsittelen seksuaalisuutta myöhemmin omassa kappaleessa.

Intersukupuolinen tarkoittaa sellaista ihmistä, jonka sukupuolta määrittelevät fyysiset piirteet syntyessä eivät ole yksiselitteisesti miehen tai naisen (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020a). Lääketieteessä puhutaan intersukupuolisuudesta silloin kun vauvan ulkoiset sukuelimet eivät vastaa sukurauhasia tai kromosomien mukaista sukupuolta (Socada 2005). Intersukupuolisuus tulee englanninkielisestä lääketieteen kirjallisuudesta, jossa käytetään sanoja intersex sekä intersexuality. Nykyisin termiä intersex ei pidetä sopivana vaan käytetään nimitystä disorder of sex development, DSD, suomennettuna se tarkoittaa sukupuolisen kehityksen häiriö. (Miettinen, Laine, Dunkel & Toppari 2011.) Intersukupuolisten yhteisö käyttää termiä diverse sex development, DSD eli moninainen sukupuolen kehittyminen (Liao & Simmonds 2014). Suomessa käytettiin aiemmin nimitystä interseksuaalisuus, mutta se korjattiin muotoon intersukupuolisuus, koska kyse ei ole seksuaalisuuden esiintymisestä vaan sukupuolen (Socada 2015). Intersukupuolisella voi olla sekä munasarjat että kivekset ja piirteitä miehen sekä naisen ulkoisista sekä sisäisistä sukuelimistä. Päältä päin ihmisestä ei voi nähdä onko hän intersukupuolinen, koska ulkonäkö voi olla täysin miehinen tai naisellinen tai kaikkea siltä väliltä. (Venhola 2001.)

Flygarin (2009) artikkelissa intersukupuolisuuteen paneutunut lastenkirurgian erikoislääkäri Venhola kertoo, että intersukupuolisuuden kohdalla sukupuolisuuden kaksijakoisuus ei toimi. Ei voida kiistatta osoittaa, että ihminen olisi mies tai nainen, vaan päätös jää loppujen lopuksi henkilölle itselleen (Flygar 2009). Intersukupuolisuuteen liittyy kattava määrä

sukupuolikehityksen häiriöitä ja poikkeamia. Geenien puutteellinen toiminta sikiövaiheessa saattaa aiheuttaa poikkeamia sukurauhasiin ja -elimiin. (MacLaughlin & Donahoe 2004.) Myöhemmässä sikiövaiheessa hormonit ohjaavat sikiön sukupuolikehitystä. Vaihtelu hormonien määrässä, laadussa ja reseptoreiden toiminnassa aiheuttaa sisäisiin ja ulkoisiin sukuelimiin poikkeavuuksia. (Socada 2005.) Yleisimpiä intersukupuolisuuden muotoja ovat synnynnäinen lisämunuaiskuoren hyperplasia (congenital adrenal hyperplasia, CAH), joka johtuu 21-hydrosylaasin puutteesta ja androgeeni-insensitiivisyys (androgen insensitivity syndrome, AIS). Androgeeni-insensitiivisyys tai androgeeni resistenssi on tila, jossa 46XY-kromosomeista huolimatta vauvasta kehittyy nainen. Keho ei siis tunnista androgeenihormoneja ja kehittyy siten, kun niitä ei olisikaan. (Fausto-Sterling 2012, 25; Venhola 2001.)

Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti on eri kuin se mihin heidät on syntymän jälkeen määritelty (Irni & Wickman 2013, 12). Viimeisimpien tutkimusten mukaan transsukupuolisia on Suomessa 2000–4000 (Vilka 2010, 29). Transsukupuolisuudessa on kyse sukupuoliristiriidasta, ja transsukupuolisuus on sen äärimuoto (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020b). Kokemus transsukupuolisuudesta saattaa herätä jo lapsuudessa tai vasta keski-ikäen kynnyksellä. Osalla ei ole minkäänlaisia transkokemuksia nuoremmalta iältä. (Vilka 2010, 29.) Jokainen ihminen vertaa omia kokemuksia ja käsityksiä sukupuolesta ympäristön asettamiin normeihin ja niistä poikkeaminen saattaa johtaa haluun piilottaa ja salata oma erilaisuus (Vilka 2006, 88). Syynä salailuun on kokemus siitä, että on erilainen ja ei-toivottu (Vilka 2010, 30).

Suomea on kritisoitu voimakkaasti niin sanotusta translaista eli laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 563/2002. Laissa edellytetään, että sukupuoltaan korjaavan täytyy olla steriili tai muuten kykenemätön jatkamaan sukua (Translaki 563/2002, 1 §). Laissa 563/2002 määritellään mitkä ehdot pitää täytyä ennen kuin sukupuolenkorjausleikkauksen voi tehdä. Sukupuolen korjaaminen tarkoittaa, että esimerkiksi hormonihoitoon ja/tai kirurgisella leikkauksella transsukupuolisen keho saatetaan vastaamaan hänen käsitystään omasta sukupuolestaan (Vilka 2010, 37). Laissa edellytetään, että leikkaukseen haluavan on esitettävä lääketieteellinen selvitys siitä, että hän kokee kuuluvansa pysyvästi vastakkaiseen sukupuoleen. Vilkan (2010, 38) mukaan se käytännössä tarkoittaa sitä, että henkilö käy psykologin ja

psykiatrin testaamana ja haastateltavana. Prosessiin kuuluu myös arkielämän testi, jossa seurataan, kuinka hyvin transsukupuolinen henkilö pystyy elämään sosiaalisesti omaksi koetussa sukupuoleessa.

Transgender käsitettä käytetään kahdella eri tavalla (Irni & Wickman 2013, 13). Englannin kielessä transgender on kattokäsite, joka koskee kaikkia, jotka eivät koe kuuluvansa syntymässä määritettyyn sukupuoleen (APA 2014). Suomalaisessa kirjallisuudessa transgender tarkoittaa henkilöä, joka samaistuu eri sukupuoleen kuin hänet on juridisesti määritetty, mutta ei koe tarpeelliseksi korjata sukupuoltaan (Huuska 2002, 32). Hän ei koe olevansa täysin mies eikä nainen. Hän tuntee sukupuolensa monimuotoiseksi ja kokee ettei voi määrittellä omaa sukupuolisuuuttaan mieheksi tai naiseksi. Ihminen voi esimerkiksi tuntea olevansa mies tietyllä elämän osa-alueella ja nainen jollain muulla osa-alueella. (Vilka 2010, 40.) Transgenderin sijasta käytetään myös nimitystä muunsukupuolinen (Kokkonen 2017). Kun muunsukupuolisen sukupuoli-identiteetti on vaihteleva, sitä kutsutaan usein englannin kielen termillä gender fluid (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020c). Muunsukupuolinen voi tuntea olevansa mies ja nainen, molempia, tai ei koe olevansa kumpikaan (Healey 2014, 2). Osa muunsukupuolisista ihmisistä kuvaavat itseään neutraaleiksi ja osa taas ei halua määrittellä itseänsä sukupuolen kautta ollenkaan (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020c).

Transvestismissä ihmisellä on tarve pukeutua vastakkaisen sukupuolen vaatteisiin ja eläytyä siihen rooliin. *Transvestiitti* ei koe kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen, vaikka välillä pukeutuukin niin. Ajatellaan myös, että transvestismi on tiukan heteroseksuaalisen sukupuolikulttuurin luoma tuote. Miespuolinen transvestiitti huomataan helpommin kuin nainen. Suomalaisessa miehen roolissa ei ole tavanomaista pukeutua hameisiin ja meikata. Nainen, joka pukeutuu miesten vaatteisiin, sulautuu katukuvaan helpommin. Kulttuurissamme naiselle on hyväksyttävämpää pukeutua ”miesten” vaatteisiin. Kukaan ei ihmettele, jos nainen pukeutuu suoriin housuihin ja puvun takkiin. (Vilka 2010, 41–44.)

2.3 Seksuaalivähemmistöt

Antiikin Kreikassa vapaan miehen oikeuksiin kuului huolehtia omasta mieskunnosta ja henkisestä vireydestä. Miesten välistä seksiä ei kutsuttu homoseksuaalisuudeksi, vaan se oli pederastiaa, vapaan miehen oli oikeus nauttia mielihyvää, filosofiasta, erotiikasta ja poikarakkaudesta. Myös nautinnot naisprostituotujen kanssa kuuluivat oikeuksiin. (Vilka 2010, 50.) Musiikin, tanssin ja lääkeaineiden tavoin seksuaalista ekstaasia on käytetty apuna, kun ihmiskunta on tavoitellut yhteyttä universumiin ja jumaliin. Ei olekaan yllättävää, että myöhemmin aikojen saatossa kristillinen kirkko on muiden uskontojen tapaan säännellyt voimakkaasti yhteiskunnan seksuaalista ilmaisua. (Huttunen 2006.) 1800-luvun lopulla tieteellinen tutkimus alkoi määrittää sen, mikä on normaalia seksuaalisuutta ja mikä ei (Foucault 1998, 43). Seksuaalisuutta alettiin määrittelemään ja luokittelemaan. Määriteltiin ne seksuaalisuuden muodot, mitkä olivat sallittuja ja mitkä kiellettyjä. Heteroseksuaalisuus sai sallitun seksuaalisuuden leiman ja esimerkiksi homoseksuaalisuus luokiteltiin luonnottomaksi ja kielletyksi. (Karkulehto 2006, 50.) Suomessa homoseksuaalisuus oli rikos vuoteen 1971 asti ja tautiluokituksesta se poistettiin vuonna 1981 (Seta ry 2020).

Seksuaalinen vietti, jota myös libidoksi kutsutaan, on joskus määritelty haluksi tavoitella seksuaalista mielihyvää (Huttunen 2006). Seksuaalisuus koostuu miehenä, naisena ja ihmisenä olemisesta, läheisyydestä, hellyydestä, itsetunnosta ja esimerkiksi aistinautunnoista. Seksuaalisuus ja seksi ovat eri asioita. Ihminen voi nauttia omasta seksuaalisuudestaan ilman, että harrastaa seksiä. (Suomen MS-liitto 2012.) Foucaultin (1998, 76–77) mukaan seksuaalisuuden ja sukupuolen diskurssia tarvitaan yhteiskunnan vallan käyttöön, sillä voidaan ohjailta kansan käyttäytymistä yhteiskunnallisesti toivottuun suuntaan. Ilmonen ja Nissinen (2006, 23) kirjoittavat, että seksuaalisuudesta ja sukupuolisuudesta kertovat käsitteet muodostuvat yhteiskunnan arvojen, normien, asenteiden ja tabujen mukaan. Heidän mukaansa käsitteiden syntyminen on vahvasti kulttuurisidonnaista, terminologialla voidaan vahvistaa, purkaa tai problematisoida vanhoja käsitteitä. Esimerkkinä käytän professori Puolimatkan (2017, 186) sanavalintoja kirjoittaessaan tasa-arvoisesta avioliittolaista. Hän kirjoittaa “Geneettisten orpojen massatuotannosta”. Tulkitseen, että näiden sanavalintojen on tarkoitus luoda kielteisiä mielikuvia tasa-arvoisesta avioliittolaista.

Heteronormatiivisuus on ajattelutapa, jossa heteroseksuaalisuus nähdään sosiaalisesti tavanomaisena, normaalina ja toivottuna. Mies viehättyy naisesta ja nainen viehätty miehestä. Muut seksuaalisuuden muodot nähdään luonnottomina, poikkeuksina tai epänormaaleina. (Alanko 2014; Kokkonen 2017.) Lehtonen (2003a, 32) on määritellyt heteronormatiivisuuden käsitteen siten, että heteronormatiivisuus on ajattelumalli, jossa heteroseksuaalinen feminiinisyys sekä heteroseksuaalinen maskuliinisuus ilmentävät luonnollista, toivottua ja oikeutettua tapaa olla ihminen.

Heteroseksismi syrjii ja väheksyy muita kuin heteroseksuaaleja. Muut ovat sille toisen luokan kansalaisia. Se tähtää oman valta-asemansa vahvistamiseen ja säilyttämiseen. Ajattelutavan mukaa maailma on heteroseksuaalinen ja sellaisena sen tulee pysyäkin. Heteroseksismi käyttää homofobiaa työkalunaan vahvistaakseen itseään ja ajakseen muut kuin heterot marginaaliin sekä alistaakseen heidät. (Pharr 1997, 16–17.) Homofobia saattaa ilmetä esimerkiksi vihana, vastenmielisyyden tunteena tai liittämällä kielteisiä ominaisuuksia ei-heteroihin henkilöihin ilman minkäänlaista järkisyytä (Alanko 2014). Kielteiset tunteet näkyvät erilaisina tekoina, joita voivat olla väkivalta, pilkkaaminen, vitsailu tai muu syrjintä. Homofobia voi näkyä myös haukkumisena ja fyysisenä vahingoittamisena. (Hemphill & Symons 2009; Kokkonen 2017.) Pilkkaaminen tai fyysinen vahingoittaminen on yksi esimerkki yksilöiden välisestä homofobiasta ja sitä esiintyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. On olemassa myös institutionaalista homofobiaa, jota ylläpidetään lainsäädännöllä. Esimerkiksi lailla säädetty kuoleman rangaistus homoseksuaalisuudesta on yksi osoitus siitä (Kokkonen 2017). Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat sisäistää homofobian ajamat aatteet itseensä ja ajatella heteroseksuaalisuuden olevan arvokkaampaa sekä hävetä omaa seksuaalista suuntautumista. Sitä kutsutaan sisäistetyksi homofobiaksi. (Pacilli, Taurino, Jost & van der Toorn 2011.)

Vilkan (2010, 54–61) mukaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvat kaikki henkilöt, jotka eivät ole sukupuoli-identiteetiltään heteroseksuaalisia. Tähän ryhmään kuuluvat homo- ja biseksuaalit sekä aseksuaalit. *Aseksuaali* ei koe seksuaalista vetovoimaa mihinkään, hänellä ei ole kiinnostusta asiaa kohtaan. Aseksuaalinen ihminen voi olla seksuaalisessa kanssakäymisessä vaikei siitä itse saisikaan fyysistä tai emotionaalista tyydytystä. On esitetty eriäviä mielipiteitä siitä, onko aseksuaalisuus seksuaalinen suuntautuminen vai seksuaalisuuden

häiriö. Vaikka aseksuaalisella henkilöllä ei ole seksuaalista halua ketään kohtaan, voi hänellä olla kuitenkin läheisyyden halu sekä tahto elää parisuhteessa jonkun toisen kanssa. (Vilkkä 2010, 54–61.)

Homoseksuaalisuus tarkoittaa sitä, että ihminen kokee vetovoimaa samaan sukupuoleen, jota itse edustaa. Mieshomoseksuaaleja kutsutaan homoiksi ja naisia lesboiksi. *Biseksuaalilla* tarkoitetaan ihmistä, joka viehättyy naisista sekä miehistä. Ihminen on *panseksuaalinen* kun hän ei koe sukupuolta olennaisena osana kiinnostuksen muodostumisessa toiseen henkilöön. Hän voi tuntea seksuaalista ja/tai emotionaalista kiinnostusta miehiin, naisiin ja muiden sukupuolten edustajiin. (Alanko 2014.)

3 YHDENVERTAISUUDEN JA TASA-ARVON EDISTÄMINEN JA SYRJINNÄN VAIKUTUKSET

3.1 Syrjinnän ehkäiseminen Suomessa

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää. Sen lisäksi sen on tarkoitus lisätä syrjityn oikeusturvaa. Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslaissa sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotain toista kohdeltaisiin tai on kohdeltu, jonkin kohdeltavaan henkilöön liittyvän syyn takia (1325/2014 10 §). Yhdenvertaisuuslain 8 § kieltää syrjinnän esimerkiksi kielen, uskonnon, kansalaisuuden tai seksuaalisuuden perusteella. Yhdenvertaisuuslaissa on määritelty myös välillinen syrjintä, joka tarkoittaa, että sääntöä, joka on näennäisesti yhdenvertainen ei voida säätää, jos se asettaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvien syiden perusteella. Myös häirintä luetaan syrjinnäksi. Lain 14§ määrittää häirinnän toisen henkilön ihmisarvoa loukkaavaksi toiminnaksi joko tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti kun se perustuu 8§:ssä mainittuihin syihin ja jos toiminnalla luodaan nöyryyttävä, halventava tai hyökkäävää ilmapiiri loukattua kohtaan. Nöyryyttävä ilmapiiri voidaan luoda esimerkiksi kertomalla syrjittyä koskevia vitsejä, haukkumalla häntä tai eristämällä hänet ryhmän ulkopuolelle (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014). Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaiset, koululaitokset ja työnantajat edistämään yhdenvertaisuutta. Liikuntalaissa (390/2015) yhtenä tavoitteena on eriarvoisuuden vähentäminen liikunnassa. Lain mukaan järjestön tai seuran valtionavustuskelpoisuutta arvioitaessa on tarkasteltava sen toiminnanlaatua, laajuutta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Sen lisäksi katsotaan miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. (Liikuntalaki 390/2015 10§.)

Sukupuoleen liittyvästä syrjinnästä säädetään naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta tehdyssä laissa 609/1986. Alun perin laki oli tarkoitettu edistämään miehen ja naisen välistä tasa-arvoa. Vuonna 2014 voimaan tuli laki, jolla muutettiin laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta kattamaan myös sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä (1329/2014). Tässä laissa sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolesta ja sukupuolen ilmaisu tarkoittaa sitä, miten henkilö tuo sukupuolensa esiin

esimerkiksi pukeutumisella ja toiminnalla. Tasa-arvolaki (609/1986) velvoittaa viranomaiset, työnantajat ja lakiin perustuvan koulutuksen järjestäjät edistämään tasa-arvoa.

Suomen voimassa oleva laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta (563/2002), joka tunnetaan myös nimellä translaki. Laki edellyttää lisääntymiskyvyttömyyttä henkilöltä, joka haluaa sukupuolensa vahvistettavan vastakkaiseen sukupuoleen kuin hänet on syntymähetkellä juridisesti merkitty. Suomea on paljon kritisoitu pakkosterilisaatiovaatimuksesta edellytyksenä sukupuolenvahvistamiseen, ja sitä pidetään Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisena (European Court of Human Rights 2017).

Sen lisäksi, että Suomea on kritisoitu translaista sekä intersukupuolisten lasten kosmeettisista leikkauksista, sukupuolivähemmistöt törmäävät rakenteelliseen syrjintään muuallakin. Pelkän juridisen sukupuolen tuijottaminen voi johtaa syrjiviin tilanteisiin esimerkiksi terveydenhuollossa. (Karvinen & Venesmäki 2019.) Kouluissa ei ole huomioitu tarpeeksi sukupuolen moninaisuutta eikä aiheesta ole kansallisella tasolla ohjeistettu. Useissa kouluissa liikuntaryhmät ovat edelleen jaettu tyttöjen ja poikien ryhmiin, ja sen lisäksi pukuhuoneet ja vessat noudattavat samanlaista dikotomista jakoa. (Leppäkorpi 2014.)

Sukupuolen ymmärtäminen dikotomisena ja hetero-olettamus on ollut vahvasti läsnä myös julkisen sektorin toteuttamissa kyselyissä ja tutkimuksissa. Tasa-arvobarometriä on toteutettu 20 vuoden ajan ja vasta vuonna 2017 barometrissa otettiin seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus huomioon. Esimerkiksi aikaisemmin osallistujien tiedot sukupuolesta otettiin suoraan rekisteristä (juridinen sukupuoli), mutta vuonna 2017 osallistuja sai itse määritellä sukupuolensa vaihtoehtoista nainen, mies, muu, en osaa tai en halua sanoa. Osana muutokseen on vaikuttanut uudistetut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolait, jotka astuivat voimaan 2015. (Lehtonen 2019.) Jos kysely ei tunnista muunsukupuolisuutta, niin tietoa esimerkiksi muunsukupuolisten terveydestä ei kartu. Tasa-arvobarometrillä valtiohallinto kerää tietoa kansalaisten tasa-arvoasenteista.

3.2 Syrjinnän vaikutukset tutkimustiedon valossa

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt voivat psyykkisesti huonommin kuin kyseisiin vähemmistöihin kuulumattomat. Alanko (2014) teki tutkimuksen lesbo-, bi-, queer-, homo-, trans- ja intersukupuolisista (HLBTIQ) nuorista yhteistyössä Nuoritutkimusseuran ja Setan kanssa. Tuloksista kävi ilmi, että transnuorilla oli selkeästi enemmän masennus- ja ahdistusoireita kuin Cis-ihmisillä eli niillä miehillä ja naisilla, jotka kokevat ja ilmaisevat itseään pääosin synnynnäiselle sukupuolelleen ominaisesti ja identifioituvat synnynnäiseen sukupuoleensa. Ruotsissa tehty kaksostutkimus (Donahue ym. 2017) osoitti myös, että seksuaalivähemmistöihin kuuluva kaksonen kärsi enemmän mielenterveyden häiriöistä verrattuna kaksoseen, joka ei vähemmistöön kuulunut. Alangon (2014) tutkimuksen mukaan myös muut ei-heteroseksuaaliset miehet, naiset ja muun sukupuoliset nuoret olivat enemmän huolissaan terveydestään kuin heteronuoret. Aikaisemman tutkitun tiedon valossa itsemurha-ajatuksia ja -yrityksiä esiintyy useammin HLBTIQ- ihmisten keskuudessa kuin muiden ihmisten (Haas ym. 2011).

Mielenterveyshäiriöt ovat suurin yksittäinen tekijä itsemurha-alttiuteen koko väestön osalta ja tutkimukset ovat osoittaneet vahvan yhteyden mielenterveyshäiriöiden ja seksuaalivähemmistöön kuulumisen välillä (Haas ym. 2011). Monen tutkimuksen mukaan LBQT -ihmiset voivat huonommin kuin muu väestö. (Haas ym. 2011; Reisner ym. 2016; UNESCO 2016). Esimerkiksi koulumaailmassa läsnä oleva väkivallan uhka vaikuttaa vähemmistöryhmien mielenterveyteen ja heillä on korkeampi riski masennukseen, ahdistukseen, huonoon itsetuntoon ja itsemurhaan (UNESCO 2016).

Kokkonen (2018) tutki seksuaalivähemmistöjen häirinnän yhteyttä henkiseen pahoinvointiin. Tuloksista kävi ilmi, että molemmilla sukupuolilla sanaton häirintä oli yhteydessä stressiin ja miesten osalta sanaton häirintä ja seksuaalisväritteiset loukkaukset olivat yhteydessä miesten masentuneisuuteen. Bendixen, Daveronis ja Kennair (2018) tutkivat lukiolaisten ei- fyysistä seksuaalista häirintää ja sen yhteyttä hyvinvointiin. Tulokset osoittivat, että miehiin ja heteroseksuaalisiin verrattuna, naiset ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat raportoivat vähemmän koettua hyvinvointia. Koettua hyvinvointia mitattiin ahdistuksen ja

masentuneisuuden puutteella sekä itsetunnolla ja ruumiin kuvalla. Samankaltaisia tutkimustuloksia Bendixenin ym. (2018) kanssa saivat Stinchcombe ym. (2018) kun he tutkivat heteroväestön ja seksuaalivähemmistöjen välisiä terveyseroja yli 45-vuotiailla. Tuloksien mukaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvat olivat kärsineet mielenterveysongelmista (ahdistus ja masentuneisuus) todennäköisemmin kuin heteroseksuaalit. Myös terveyskäyttäytymisessä oli eroja. Vähemmistöön kuuluvilla oli todettu useammin astma ja he olivat kuluttaneet tupakkatuotteita ja alkoholia enemmän verrattuna heteroväestöön. Tutkijat ehdottivat, että erot terveyskäyttäytymisessä saattavat juontaa juurensa vähemmistöstressiin. (Stinchcombe ym. 2018.)

Meyer (2003) on käsitellyt artikkelissaan vähemmistöstressin käsitettä ja seksuaalivähemmistöjä. Meyerin mukaan vähemmistöstressillä tarkoitetaan sosiaalista stressiä, joka rakentuu eri asteisista stressaavista tilanteista, joita vähemmistöön kuuluvat kohtaavat sosiaalisessa ympäristössään. Vähemmistöön voi kuulua esimerkiksi etnisen tai uskonnollisen taustan takia. Yhteistä niille on se, että he kantavat jotain sosiaalista stigmaa mukanaan ja heitä kohdellaan eri lailla kuin vähemmistöön kuulumattomia. Stressiä saattavat aiheuttaa kohdatut ennakkoluulot, torjutuksi tulemisen kokemukset sekä salailu ja piilottelu. Kielteiset kokemukset saattavat johtaa syrjinnän sisäistämiseen, jolloin ihminen itse ajattelee, että on muita arvottomampi ja ansaitsee tulla kohdelluksi huonosti. (Meyer 2003.)

Baams, Russel ja Grossman (2015) yhdistivät tutkimuksessaan vähemmistöstressin teorian ja interpersoonallisen teorian (interpersonal psychological theory of suicide - IPT) mukaisen käsityksen itsemurhasta. IPT-teorian mukaan käsitys itsestään taakkana muille sekä tunne kuulumattomuudesta minnekään aiheuttavat itsemurha-ajatuksia (Joiner 2007, 94–137; Joiner ym. 2009). Baamsin ym. (2015) tutkimuksesta selvisi, että stressi kaapista ulos tulemiseen sekä kohdattu homofobia olivat yhteydessä masennukseen sekä itsemurha-ajatuksiin. Mitä enemmän stressiä oli, sitä enemmän tutkittavat raportoivat masennusta, itsemurha ajatuksia sekä tunnetta taakkana olemisesta. Suoraa yhteyttä uhriksi joutumisen ja kuulumattomuuden tunteen välillä ei löytynyt, mutta kuulumattomuuden tunne oli merkittävästi yhteydessä masennukseen ja itsemurha-ajatuksiin. Iältään vanhemmat tutkittavat raportoivat enemmän stressitekijöitä, mutta vähemmän taakaksi olemisen tunnetta ja tunnetta kuulumattomuudesta

mihinkään. (Baams ym. 2015.) Voi olla, että iän tuoma kokemus antaa yksilölle enemmän työkaluja käsitellä stressiä.

Oikeusministeriön (2016) selvityksessä vihapuheesta ja häirinnästä sekä niiden vaikutuksista tutkittiin eri vähemmistöryhmien kokemia syrjintää ja häirintää. Tutkimukseen sisällytettiin myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt. Tutkimuksessa kysyttiin mihin häirintä on tutkimuksen osallistujan kohdalla vaikuttanut. Häirintä oli vaikuttanut turvallisuuden tunteeseen sekä psyykkiseen terveyteen. Oikeusministeriön (2016) selvityksen mukaan yleisimpiä tapahtumapaikkoja syrjinnälle oli katu, puisto tai muu julkinen tila. Syrjintä aiheutti myös oman identiteetin kyseenalaistamista, sukupuolittuneiden pukeutumistilojen välttelyä sekä laajemmin pohdintaa siitä, miten voi olla ja minne voi mennä, ja minne kannattaa olla menemättä (Oikeusministeriö 2016). Oikeusministeriön (2018) selvitys moniperustaisesta syrjinnästä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä vahvistaa aikaisempaa tutkimusta. Hyvin usein julkiset tilat ovat näyttämönä syrjinnälle, esimerkiksi huutelulle tai seksuaaliselle ahdistelulle. Tutkimuksesta käy ilmi tutkittavien tunne siitä, että koska vaan, milloin vaan ja kenen tahansa toimesta voi joutua syrjityksi. Tutkimuksen nimi ”koko ajan jännittyneenä” kuvaakin tätä hyvin. (Oikeusministeriö 2018.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni oli tutkia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjäntäkokemuksia liikunnan ja urheilun parissa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi urheiluseuran harjoituksia tai kuntokeskuksen ryhmäliikuntatunteja. Seksuaalivähemmistöillä tarkoitetaan muita kuin heteroseksuaaleihin lukeutuvia ihmisiä. Heitä ovat esimerkiksi homot, lesbot, ja biseksuaalit. Myös ne ihmiset, joiden oma seksuaalinen suuntautuneisuus on vielä epäselvä, luetaan mukaan kuuluviksi seksuaalivähemmistöön. Sukupuolivähemmistö tarkoittaa esimerkiksi intersukupuolisia sekä transsukupuolisia ihmisiä. (Vilka, 2010, 25–30, 55–60.)

Tutkimuksella pyrin selvittämään vastauksen seuraavaan kysymykseen:

Millaisia syrjäntäkokemuksia kyselyyn vastaajilla oli?

4.2 Tutkimuksen teoreettinen lähtökohta

Tutkimuskohteena on ihmisten kokemukset, ja lähestyn niitä laadullisin tutkimusmenetelmin. Laadullisessa tutkimuksessa tyypillisesti tutkija itse toimii tutkimuksen työkaluna havainnoi, alleviivaa ja nostaa esiin tärkeitä pitämiään asioita. Sen johdosta tutkimuksen objektiivisuutta ei voi saavuttaa samassa mielessä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tutkijan omat arvolähtökohdat sekä esiymmärrys antavat suuntaa sille, miten ymmärrämme tutkittavaa ilmiötä. Edellisestä johtuen tutkimuksen tarkoitus ei ole etsiä yhtä totuutta vaan tarkastella aineistoa usealta eri kantilta ja yksityiskohtaisesti. Tavoitteena on enemmänkin löytää uutta tietoa kuin testata hypoteesia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–165.)

Tutkimuksessa nojauin konstruktivistiseen tieteen filosofiaan, jonka mukaan todellisuus on suhteellista. Todellisuus on erilaista eri ihmisille ja se on aina suhteessa henkilöön. (Metsämuuronen 2008, 12.) Valitsin fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusotteen.

Fenomenologinen tutkimus on kiinnostunut inhimillisestä kokemuksesta, eletystä todellisuudesta ja sen rakenteista. Fenomenologisen tutkimuksen tavoite on kuvata, miten koemme todellisuuden ja millä tavoin todellisuus, asiat, käsitykset ja kokemukset saavat merkityksensä. (Miettinen, Pulkkinen & Taipale 2010.) Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tärkeitä käsitteitä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys (Laine 2018, 29–30).

Kokemus edellyttää tajunnallisuutta. Kokemus on suhde tajuavan subjektin, mielen toiminnan ja toiminnan kohteen välillä. (Perttula 2006.) Kokemukseen liittyy merkityksellisyys ja jokaisella kokemuksella on jokin merkitys kokijalle (Latomaa 2006). Merkitysteoria sisältää oletaman, että ihmisen toiminta on intentionaalista eli tarkoituksellista ja ihmisen suhde todellisuuteen on latautunut merkityksellisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 29). Lauri Rauhalan sanoin merkityssuhteessa on kolme jäsentä; objekti, mieli ja tajunta sekä tietoisuus ja ne yhdessä muodostavat merkityksen kokemukselle (Latomaa 2006). Merkitysteoria sisältää myös oletuksen, että ihminen on yhteisöllinen. Merkitykset, joita muodostamme todellisuudesta eivät ole meissä itsessämme valmiina vaan niiden lähteenä on yhteisö, jossa ihminen kasvaa ja mihin hänet kasvatetaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 29). Eri kulttuureissa ja yhteisöissä ihmiset antavat erilaisia merkityksiä samoille ilmiöille ja asioille (Eskola & Suoranta 1999, 45).

Fenomenologiassa nähdään, että ihmiset rakentuvat suhteessa ympäröivään maailmaan sekä muodostavat sitä itse (Laine 2018, 29–30). Jos esimerkiksi ajattelemme jalkapallon maailmanmestaruuskisojen finaalia, niin kokemus todellisuudesta ja sen merkitys ovat erilaisia kentällä olevan pelaajalle ja katsomon lehtereillä istuvalle katsojalle. He jakavat samaa tilaa ja aikaa, joten heidän todellisuudessaan voi olla myös paljon yhteistä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 30–31) sanoin fenomenologiseen tutkimukseen hermeneutiikka tulee mukaan tulkinnan tarpeen vuoksi. Laine (2018, 33–34) kirjoittaa, että hermeneuttisessa otteessa on kyse ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Useimmiten tutkimuksessa tulkitaan tutkittavan kielellisiä ilmaisuja, puhetta ja kirjoitusta (Laine 2018, 33–34). Yksinkertaisesti ilmaistuna kokemuksen tutkimuksessa on oletus, että tutkittavat ilmiöt ovat läsnä sellaisenaan elämisaikavälissä, mutta sellaisessa muodossa, etteivät ne suoraan avaudu käsitteellistämiseksi vaan ymmärtäminen edellyttää tulkintaa. Ymmärtämisellä tarkoitetaan ilmiöiden merkityksen tajuamista. Yleisesti hermeneutiikka tarkoittaa ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa, jolla yritetään muodostaa tulkinnalle mahdollisia sääntöjä. Silloin voidaan puhua osuvimmista ja vääremmistä

tulkinnoista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 30-31.) Hermeneuttinen ja fenomenologinen tutkimus toteutuu kahdella tasolla. Ensimmäisellä tasolla tutkittava kuvailee omaa kokemusmaailmaa tutkijalle, ja toisella tasolla tutkija muodostaa oman käsityksensä ensimmäisen tason merkityksistä. (Laine 2018, 33-34.)

4.3 Tutkimusaineisto ja sen keruu

Aineistona tässä tutkimuksessa käytän tutkielmani ohjaajan Marja Kokkosen keräämää aineistoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnästä liikunnan ja urheilun parissa vuodelta 2011. Kokkosen tutkimus tehtiin verkkokyselynä, ja kyselyyn johtanutta linkkiä jaettiin reilun 40 yhteistyöorganisaation kotisivuille. Tutkimuksesta on jo aikaisemmin julkaistu tuloksia (Kokkonen 2012, 2016, 2018), jotka on saatu numeerisesta tiedosta tilastomatemaattisia analyysejä hyödyntäen. Tässä tutkielmassani tarkastelen avointen kysymysten vastauksia, jotka koskivat syrjintää urheilujoukkueessa, liikuntaryhmässä tai joukkuekavereiden, muiden liikuntaryhmäläisten, valmentajan tai muun ohjaajan taholta. Tietoteknisistä syistä johtuen avointen kysymysten vastaukset piti rajoittaa 1024 merkkiin.

Tutkimusaineisto on koottu seuraavista verkkokyselyn kysymyksistä ja niihin annetuista vastauksista.

1. Kirjoita alla olevaan tyhjään tilaan jokin konkreettinen, edellisiä väittämiä valaiseva esimerkki elämästäsi – mitä tapahtui ja kuinka koit tapahtuneet? 63 vastausta

2. Muistele koko elämäsi (älä vain kulunutta vuotta). Kuvaile alla olevan tyhjään tilaan mahdollisimman tarkasti henkisesti kaikkein raskainta ja hyvinvointiasi kuormittanutta kokemusta, jossa valmentajasi syrji sinua seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolivähemmistöön kuulumiseen perusteella. Mitä tapahtui? Miten koit tilanteen ja kuinka toimit? 31 vastausta

3. Muistele koko elämäsi (älä vain kulunutta vuotta). Kuvaile alla olevan tyhjään tilaan mahdollisimman tarkasti henkisesti kaikkein raskainta ja hyvinvointiasi kuormittanutta

kokemusta, jossa joukkueesi tai liikuntaryhmäsi syrji sinua seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli vähemmistöön kuulumisen perusteella. Mitä tapahtui? Miten koit tilanteet ja kuinka toimit? 26 vastausta.

Verkkokyselyyn tuli 560 vastausta. Heistä 419 oli ilmoittanut ikänsä, koetun sukupuolen ja juridisen sukupuolensa. Joukosta jätettiin pois vastauksia, joissa koetuksi sukupuoleksi oli ilmoitettu joulupukki, hummeri, lohikäärmesoturi ja apinamies. Yhdessä vastauksessa iäksi oli ilmoitettu 1 vuosi, sekin karsittiin. Tutkimukseen osallistujista kaikki eivät vastanneet kaikkiin kyselyn osioihin, joten määrä vaihtelee tutkittavista osiosta riippuen. (Kokkonen 2012.) Tämä minun tutkimusaineisto muodostui lopulta 45 vastauksesta. Avoimia vastauksia oli enemmän mutta, ne koskivat esimerkiksi työpaikkaa tai perhettä ja sukulaisia. Lopullisen aineiston koko oli 7 sivua ja 1800 sanaa fontin ollessa Times New Roman, koko 12 ja riviväli 1,5. Vastauksia olivat antaneet 37 eri ihmistä eli muutamat vastaukset olivat samoilta henkilöiltä. He olivat saattaneet antaa yhden vastauksen esimerkiksi valmentajaa koskevaan osioon ja toisen vastauksen joukkuetta koskevaan osioon. Nuorin vastanneista oli 16-vuotias ja vanhimmat olivat 50-vuotiaita. 37 ihmisestä vain 3 kuului sukupuoli vähemmistöön. Taulukossa 1 on tutkimukseen osallistuneiden taustatiedot tiivistetysti.

TAULUKKO 1. Vastaajien taustatiedot

Ikä	Sukupuoli	Seksuaalisuus	Laji	Taso
Alle 20 (5)	Nainen (20)	Homo (14)	Kuntosali (16) Juoksu (11)	Kansainvälinen (2)
20-29 (18)	Mies (16)	Lesbo (9)	Tanssi(8) Vesiliikunta (8)	Sm-taso (4)
30-39 (6)	Sitoutumaton (1)	Bi (9)	Palloilu (7) Pyöräily (6)	Alue/Piiri (2)
40-49 (5)		Aseksuaali (2)	Kävely (5) Kamppailulajit (4)	Aktiiviharrastaja (10)
50 (3)		Hetero (2)	Jooga (2)	Kuntoliikkuja (9)
		Panseksuaali (1)	Lautailu, Kiipeily, Pikaluistelu,	Satunnainen liikkuja (10)

4.4 Esiymmärrykseni

Tutkijan esiymmärryksellä tarkoitetaan tutkijan ennakkokäsitystä tutkittavasta aiheesta. Se sisältää esimerkiksi arvoja, kokemuksia, asenteita ja aiemmin opittua tietoa aiheesta. Fenomenologi-hermeneuttisessa lähestymistavassa on tärkeää, että tutkija tunnistaa ja avaa tämän esiymmärryksen itselleen. Kuten aiemmassa kappaleessa kerroin, niin tutkija tulkitsee tutkittavien kokemusmaailmaa ja tutkijan esiymmärrys ohjaa tätä tulkintaa. Sen takia esiymmärryksen tunnistaminen on tärkeää. (Moilanen & Räihä 2018,57.)

Kun valitsin aiheekseni seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, ymmärrykseni aiheesta oli hyvin suppea. Sukupuoli käsitteenä tarkoitti minulle nimenomaan vain biologista sukupuolta ja sen dikotomista jakoa miehiin ja naisiin. En tiennyt, että erilaiset biologiset variaatiot sukupuolesta ovat edes mahdollisia. En myöskään tiennyt sukupuolivähemmistöihin luetaan kuuluvaksi ne ihmiset, jotka rikkovat odotettuja sukupuolimalleja ja -rajoja (Lehtonen & Mustola 2004). Aloitin tutustumisen aiheeseen lukemalla Vilkan (2010) teoksen ”Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen” ja hiljalleen minulle alkoi valjeta sukupuolen moniulotteisuus. Seksuaalivähemmistöistä minulla oli parempi käsitys etukäteen; kiitos lukion terveystiedon tuntien tiesin, että seksuaalivähemmistöjä ovat homot, lesbot ja biseksuaalit. Myöhemmin minulle selvisi, että seksuaalivähemmistöihin lasketaan kuuluviksi kaikki, jotka eivät tunne itseään heteroseksuaalisiksi (Vilka 2010). Myöskään ei-heteroseksuaalisuus ja heteroseksuaalisuus eivät ole toisiaan poissulkevia käsitteitä (Lehtonen 2003b).

Seksuaalivähemmistöjen asemaa yhteiskunnassa en ole aikaisemmin sen syvemmin pohtinut. Toki olen ollut tietoinen, etteivät kaikki ihmiset yhteiskunnassamme suhtaudu suopein mielin muihin kuin heteroseksuaalisiin henkilöihin. Sen lisäksi esimerkiksi yläasteella ”homo!” tai ”vitun homo!” olivat kovin suosittuja haukkumasanoja ja ne suunnattiin oppilaille, jotka käyttäytyivät tai pukeutuivat jotenkin muuten kuin yläasteikäisen lihaa syövän heteropojan

pitäisi käyttäytyä tai pukeutua. Omalta yläasteajalta muistan, että monella pojalla oli korvakoru vasemmassa korvassa, koska jos se olisi ollut oikeassa korvassa, se olisi merkinnyt, että olet homoseksuaali. Yleisen ilmapiirin mukaan homous näkyi ulospäin “naismaisina” piirteinä.

Nykyisin ymmärrän, etteivät nämä mielikuvat nouse tyhjästä, vaan niitä luodaan ja vahvistetaan esimerkiksi tiedotusvälineissä ja televisiossa. Samoin kuin useissa länsimaisissa toimintaelokuvissa arabeille tai venäläisille on varattuna elokuvan roiston rooli, jonka tarinan länsimainen sankari laittaa aisoihin ja siten pelastaa koko maailman. Myös miespuolisille homoseksuaaleille on tarjolla tietynlaisia rooleja TV - sarjoissa ja elokuvissa. Se on usein olla hyvin feminiininen muotiguru tietyllä puheenparrella. Sen lisäksi homoseksuaalisuus on vahvasti alistettu huumorille tilannekomedioissa kuten Frendeissä (Friends) tai Rillit Huurussa (The Big Bang Theory) -sarjoissa. Rillit Huurussa sarjassa henkilöhahmojen Raj Koothrappalin ja Howard Wolowitzin välisellä dynamiikalla vitsaillaan useasti, jolloin he joutuvat todistelemaan muille, etteivät ole homoja vaan heteroita.

Minä en kuulu sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön, joten minulla ei ole samanlaisia kokemuksia kuin tutkimukseen vastanneilla. Lähi- ja ystäväpiirissäni ei myöskään ole kyseisiin vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä, siten että tietäisin sen. Tunnen muutamia seksuaalivähemmistöön kuuluvia ihmisiä, mutta emme ole niin läheisiä, että puhuisimme sen tuomasta syrjinnästä. Näin ollen kokemukseni sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen syrjimisestä rajoittuu tähän tutkimukseen liittyvään kirjallisuuteen ja tutkimusaineistoon. Syrjinnästä ihonväriin perustuen minulla on kokemusta. Minulla on ruskea iho ja mustat kiharat hiukset toisin kuin suurimmalla osalla suomalaisista ja tästä johtuen joudun todistelemaan suomalaisuuttani aika ajoin. Olen kuullut epäkorrekteja vitsejä, minua on haukuttu ihonväriini takia ja minut on lapsena jopa ajettu ulos kaverini talosta sen takia, että minulla on tummempi iho. Minun kohdallani on kuitenkin se iso ero, että minun ei tarvitse pohtia, missä voin olla oma itseni tai milloin piilottaisin ruskean ihoni. Sen lisäksi vanhempani ovat olleet hyvin napakoita tarttumaan perheeseen kohdistuneisiin rasistisiin tekoihin, ja tehneet aina selväksi muille, ettei se ole hyväksyttävää. Näin ollen minulla ollut aina vahva selkänoja enkä ole ollut asioiden kanssa yksin.

Vaikka tutkimuksen tarkoitus on selvittää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamaa syrjintää liikunnan ja urheilun parissa, niin tällä opinnäytetyöllä on myös toinen tarkoitus. Toinen tarkoitus on tehdä näkyväksi ja tiedostetuksi vähemmistöt sekä heidän kohtaama syrjintä. Toivottavasti syrjinnän tunnistaminen helpottuisi ja se madaltaisi kynnystä puuttua siihen.

4.5 Aineiston analyysi

Aineiston työstämiseen valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Sisällön analyysillä luodaan selkeä kuvaus tutkimusaiheesta sekä lisätään tietoa laittamalla aineisto järkevään ja selkeään muotoon. Aineiston mukaisia ja luotettavia johtopäätöksiä on helpompi tehdä, kun aineisto on muokattu tiiviiksi ja se on loogisessa järjestyksessä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Milesin ja Hubermanin (1994, 10–12) mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on yksinkertaisesti kerrottuna kolme eri vaihetta; aineiston pelkistäminen (data reduction), sen järjestäminen (data display) ja loppupäätelmän teko (conclusion drawing). Tuomi ja Sarajärvi (2009, 108-109) esittävät saman asian seuraavasti 1) Aineiston redusointi 2) aineiston klusterointi sekä 3) aineiston abstrahointi. Heidän mukaansa aineiston redusointi eli pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistosta nostetaan esiin tutkimuksen kannalta vain olennaisimmat osat ja epäolennaiset kohdat jätetään pois. Sen jälkeen jatketaan klusterointiin, joka tarkoittaa esiin nostettujen pelkistysten ryhmittelyä. Samankaltaiset ilmaukset laitetaan samaan ryhmään ja niille muodostetaan käsite, joka kuvaa tätä ryhmää. Näin toimitaan, jotta saadaan kaikki pelkistykset järjestettyä omiin ryhmiin. Ryhmistä muodostettuja käsitteitä kutsutaan alaluokiksi. Analyysi jatkuu abstrahoinnilla eli teoreettisten käsitteiden luonnilla. Abstrahoinnissa samankaltaisia alaluokkia yhdistellään yläluokaksi ja saman kaltaiset yläluokat yhdistetään pääloukaksi niin kauan kuin se on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-113.)

Tämä oli ensimmäinen tutkimus minkä olen tehnyt, joten useampi osio analyysistä tuli tehtyä moneen kertaan. Lopullinen aikaansaannos on esitelty esimerkeissä. Ensimmäisissä analyyseissä mukana oli vastauksia, jotka eivät koskeneet liikuntaa. Sitten sain ohjeeksi tarkistaa vastaukset siten, että ne kaikki vastaavat tutkimuskysymykseen. Jos ne eivät vastaa siihen, niin ne oli jätettävä pois. Sen jälkeen analyysi oli selkeämpi tehdä koska vastaukset

olivat enemmän yhteneväisiä. Pois jäi esimerkiksi vastaus, jossa kerrottiin kahden yhtiökumppanin olevan enemmän kiinnostuneita puhumaan vastaajaan seksiasioista kuin puhumaan yhtiön asioita. Yhdessä kerrottiin työpaikan vahvasta heteronormatiivisesta ilmapiiristä ja tutkimukseen osallistunutta välteltiin ja pidettiin muita tyhmempänä ja syrjinnän kokeminen johti työpaikan vaihtoon. Jos vastauksessa oli selkä viittaus johonkin lajiin tai liikunnalliseen harrastukseen ja pystyin olemaan varma, että se liittyi liikuntaan, niin otin sen mukaan analyysiin. Epäselvissä tapauksissa jätin sen pois. Esimerkiksi tässä vastauksessa ei käy missään ilmi, että se liittyisi juuri urheiluun.

Keksin jonkin idean, sanon sen ääneen. Jotenkin se menee täysin toisilta ohi / eivät kuuntele minua ja pian joku muu sanoo saman - minun ideani - omanaan. N26

Siteerauksen perässä olevan kirjain ilmaisee vastaajan ilmoittaman sukupuolen ja numero ilmoitetun iän. N-kirjain tarkoittaa naista ja M-kirjain tarkoittaa miestä. Jos ilmoitettu sukupuoli ei vastaa juridista sukupuolta, niin se on vielä erikseen ilmaistu. Esimerkiksi M109, juridinen N.

Aloitin analysoinnin lukemalla kaikki vastaukset läpi useaan otteeseen, jotta minulle muodostuisi jonkinlainen kokonais käsitys käsiteltävästä aineistosta. Aineisto oli SPSS-tiedostona sekä Microsoft Excel –tiedostona. Jatkoin aineiston käsittelyä Excel-taulukoissa. Ensimmäiseksi karsin aineistosta kokonaan pois ne vastaukset, jotka eivät koskeneet liikuntaa ja urheilua. Osa vastauksista koski esimerkiksi työpaikan ilmapiiriä, kirkkoa, perheen jäseniä tai sukulaisia sekä baarissa tai kadulla vastaan tulleita tilanteita. Esimerkiksi mukana oli myös 21 vastausta, joissa kerrottiin, etteivät he ole koskaan kokeneet syrjintää urheilussa ja liikunnassa. Nämä vastaukset jätin kokonaan pois, koska ne eivät vastanneet tutkimuskysymykseen.

Kun olin tutustunut yleisellä tasolla aineistoon, aloin redusoida aineistoa eli erottelemaan vastauksista ne osat, jotka vastasivat tutkimuskysymykseen. Tässä vaiheessa koodasin alkuperäiset vastaukset, ja liitin samat koodaukset myös pelkistykseen, jotta pystyin aina palaamaan alkuperäiseen vastaukseen. Toisella kierroksella liitin alkuperäisiin vastauksiin vielä

taustatiedot kuten ikä, sukupuoli ja juridinen sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen ja liikuntaharrastukset. Muutama vastaus muutti merkitystään taustatietojen valossa, esimerkiksi ”halli” tarkoitti luultavammin jäähallia, koska vastaajan harrastus oli jääkiekko. Olin tulkinut hallin tarkoittavan uimahallia. Taulukossa 2 on esimerkki tekemästani redusoinnista.

TAULUKKO 2. Esimerkki redusoinnista

Merkitysyksikkö	Pelkistys
Puuhimme hyvän ystäväni kanssa kaapista ulos tulemisesta ja hän totesi, että kyllä useimmat jotka tuntevat minut tietävät, että en ole hetero koska olen pelannut koko ikäni jalkapalloa. Olin hämmentynyt tilanteesta. miten se, että aloitin jalkapallon potkimisen 2 v. mitenkään liittyy siihen, että tykkään myös samasta sukupuoleni edustavista ihmisistä 24 vuotiaana??? - 1836-	A1836: Hyvä ystävä sanoi, että kaikki tietävät ettei vastaaja ole hetero koska hän on pelannut koko ikänsä jalkapalloa.
Nuorena miehenä tanssin harrastaminen yhdistetään usein homoseksuaalisuuteen. Silloin kun olin vielä kaapissa niin aina kun ilmoitin harrastavani tanssia niin ensimmäinen kommentti oli "Ootsä joku homo vai? Tanssi on tyttöjen laji" Varsinkin baletin suhteen on saanut kuulla paljonkin kiittailuja. Onneksi asenteet ovat muuttuneet paremmiksi kaapista ulostulemisen jälkeen. -210-	A210: Nuorena miehenä tanssin harrastaminen liitettiin homouteen. kun kertoi harrastuksesta sai kuulla "ootsä joku homo vai" kommentteja, tai että tanssi on tyttöjen laji.
Ryhmäliikuntatunneillani on ryhmä nelikymppisiä miehiä, joille yksinkertaisinkin askelsarja on täysin mahdoton. Minulla on kilpatanssitausta ja nautin siitä, että liikunnassa on myös koordinaatiota ja koreografiaa vaativia osuuksia. Minun annetaan ymmärtää, että osaan tanssia, koska olen homo. -170-	A170: Annetaan ymmärtää, että osaa tanssia koska on homo. Muille miehille samat askelsarjat ovat mahdottomia. Vastaajalla kilpatanssitausta
Raskainta oli kuulla, että olin onnistunut päivän pelissä hyvin vain, koska olin poikatyttö - ja kiinnostunut samasta sukupuolesta. Pidätelin kyöneleitä, kunnes pääsin pukuhuoneeseen, jossa sulkeuduin vessaan, kunnes olin rauhoittunut. Kirpaisi ja syvältä. -950-	V950: Raskainta oli kun Valmentaja sanoi että oli onnistunut pelissä siksi että oli lesbo/poikatyttö.

Redusoinnin jälkeen ryhmittelin pelkistykset siten, että laitoin samankaltaiset samaan ryhmään. Lopuksi muodostin niille yhdistävän tekijän, alaluokan. Taulukossa 3 on esimerkki pelkistysten ryhmittelystä eli klusteroinnista.

TAULUKKO 3. Esimerkki aineiston klusteroinnista

Pelkistys	Alaluokka
A1836: Hyvä ystävä sanoi,	Perus stereotypia

että kaikki tietävät, ettei vastaaja ole hetero koska hän on pelannut koko ikänsä jalkapalloa.

A210: Nuorena miehenä tanssin harrastaminen liitettiin homouteen. kun kertoi harrastuksesta sai kuulla "ootsä joku homo vai" kommentteja, tai että tanssi on tyttöjen laji.

A170: Annetaan ymmärtää, että osaa tanssia koska on homo. Muille miehille samat askelsarjat ovat mahdollisia. Vastaajalla kilpatanssitausta. Taitojen selittäminen seksuaalisella suuntautumisella

V950: Raskainta oli kun Valmentaja sanoi että oli onnistunut pelissä siksi että oli lesbo/poikatyttö

A303: Homovitsit valmentajalta.

Homo- ja lesbovitsit

V106: Hyväntahtoiset lesbovitsit

Seuraavaksi kokosin alaluokat samaan listaan ja laitoin saman tyylliset alaluokat allekkain. Muodostin niille yläluokat, joista tuli myös loppujen lopuksi pääluokat (Taulukko 4).

TAULUKKO 4. Esimerkki abstrahoinnista

Alaluokat	Yläluokka
Perus stereotypia Taitojen selittäminen seksuaalisella suuntautumisella	Stereotypiat
Ikävät katseet Vahtiminen pukuhuoneessa Vahtiminen salilla Arastelu pukuhuoneessa	Merkitsevät katseet
Välttely Eristäminen Kielto tulla pukuhuoneeseen	Välttely & Eristäminen
Nimittely Vähättely Homo- ja lesbovitsit Pilkka Henkilökohtaisilla asioilla vitsailu	Sanallinen syrjintä
Seksuaalinen ahdistelu	Seksuaalinen ahdistelu
Fyysinen väkivalta	Fyysinen väkivalta

5 TULOKSET

5.1 Stereotypiat

Iso osa vastauksista sijoittui tähän joukkoon, missä vanhat stereotypiat nostivat päätään. Vähemmistöön kuuluvan seksuaalinen suuntautuminen niin sanotusti arvattiin hänen harrastamansa lajin perusteella tai harrastajan taidot saatettiin selittää ominaisuuksina, jotka kuuluvat hänen edustamaansa seksuaaliseen suuntautumiseen. Tämän tutkielman perusteella on olemassa edelleen ”miesten ja naisten lajit”. Silloin kuin tästä jaosta poikkeaa, niin voi tulla leimatuksi ei-heteroseksuaaliseksi. Tyypillisiä ”naisten” lajeja olivat musiikkiliikunta kuten modernitanssi, aerobic ja baletti. ”Miesten” lajeina koettiin jääkiekko ja jalkapallo. Myös Plaza, Boiché, Brunel ja Ruchaud (2017) raportoivat saman suuntaisia tuloksia tutkiessaan sukupuolistereotypioita urheilussa. Plazan ym. (2017) tutkimuksessa selvisi, että esim. tanssi, voimistelu ja ratsastus miellettiin hyvin feminiinisiksi lajeiksi, kun taas jalkapallo ja moottoripyörällä kilpailu olivat maskuliinisempia. Alvariñas-Villaverden, López-Villarín, Fernández-Villarín ja Álvarez-Estebanin (2017) mukaan nuorten liikuntaharrastukset olivat vahvasti sukupuolisidonnaisia. Poikien harrastuksia olivat koripallo, futsal ja jalkapallo. Tyttöjen harrastuksia olivat musiikkiliikunta kuten tanssi ja rytmisen voimistelu. (Alvariñas-Villaverde ym. 2017.) Tämä tutkielma osoitti, että harrastajat, jotka rikkoivat näitä sukupuolirajoja, olivat kokeneet homottelua harrastuksen takia tai muut olivat pitäneet harrastusta selvänä homonmerkinä. Fynesiin ja Fisherin (2016) sekä Kauerin ja Kranen (2006) mukaan tietyt lajit esimerkiksi koripallo ja softball yhdistettiin naisten homoseksuaalisuuteen. Vastaavasti miesten kohdalla esimerkiksi tanssi ja taitoluistelu yhdistettiin miesten homoseksuaalisuuteen (Cavalier 2019). Yhden naisen kohdalla jalkapalloharrastusta oli pidetty osoituksena siitä, ettei hän ole hetero.

Puhuimme hyvän ystäväni kanssa kaapista ulos tulemisesta ja hän totesi, että kyllä useimmat jotka tuntevat minut tietävät, että en ole hetero koska olen pelannut koko ikäni jalkapalloa. Olin hämmentynyt tilanteesta. miten se, että aloitin jalkapallon potkimisen 2 v. mitenkään liittyy siihen, että tykkään myös samasta sukupuoleni edustavista ihmisistä 24 vuotiaana??? N24, biseksuaalinen

Stereotypiat tulivat esiin myös siten, että joidenkin ihmisten taitoja tai taitamattomuutta selitettiin heidän seksuaalisella suuntautumisellaan. Samalla kun harrastajan taidot selitetään seksuaalisella suuntautumisella, niin väheksytään hänen harjoitteluaan ja sitä työtä mikä taitojen kartuttamiseen on nähty. Esimerkiksi miehen tanssitaitoa ryhmiikuntatunnilla selitettiin sillä, että hän on homoseksuaalinen, vaikka taustalla oli aikaisempi kokemus kilpatanssista. Vastaajien kokemuksista käy ilmi myös, että naisen homoseksuaalisuuteen liitetään tietynlaista kovuutta ja voimaominaisuuksia. Esimerkiksi muutamassa tapauksessa kamppailu-urheilussa tarvittavaa kovaa lyöntivoimaa on selitetty homo- tai biseksuaalisuudella. Seuraavaan vastauksen rinnastan tähän samaan teemaan, vaikka lajina on joko salibandy tai koripallo (lajit poimittu vastaajan taustatiedoista).

Raskainta oli kuulla, että olin onnistunut päivän pelissä hyvin vain, koska olin poikatyttö - ja kiinnostunut samasta sukupuolesta. Pidättelin kyyneleitä, kunnes pääsin pukuhuoneeseen, jossa sulkeuduin vessaan, kunnes olin rauhoittunut. Kirpaisi ja syvältä. N20, panseksuaalinen

Seuraava sitaatti on mielestäni mielenkiintoinen. Siinä ajatuksena on, ettei lesbo voisi ilmaista saman lailla tunteita kuin heteroseksuaalinen nainen, koska hän ei tiedä mitä ”aito” intohimo on. Mieleen tulee kysymys, voisiko tilanteessa olla kyse myös samasta kovuusasetelmasta kuin edellä on mainittu. Ajatuksena olisi, että tunteiden välittämiseen tanssin avulla tarvitaan herkkyyttä ja pehmeyttä, ja lesboilta se puuttuu, jos heidät luonnehtii miesmäisiksi. Se taas johtaisi toiseen stereotyyppiseen ajatukseen, etteivät miehet osaisi ilmaista herkkyyttä ja pehmeyttä.

Tanssia pidetään enemmän heterotyttöjen kuin lesbojen harrastuksena, joten lajissa enemmänkin vallitsee hetero-olettamus. Älä puhu älä kerro. Ainoa asia jossa tuntuu että lesbouteni lajissa näkyy on se, että minun ei oikein uskota pystyvän välittämään tanssissani esim. intohimoa. Kun enhän voi ymmärtää mitä rakkaus ja intohimo on (siis se aito, miehen ja naisen välillä). N29, homoseksuaalinen

Barton (2015) tutki millaiset piirteet saivat muut luokittelemaan vieraan ihmisen homoseksuaaliseksi. Tutkimuksen mukaan epäilykset jonkun toisen homoseksuaalisuudesta heräsivät, jos hänen fyysinen olemuksensa poikkesi vallalla olevista sukupuolinormeista. Miesten kohdalla kyse saattoi olla huolitelluista hiuksista, kynsistä tai parrasta eli feminiinisen puolen näyttämisestä ulospäin. Naisten kohdalla tilanne oli päinvastainen ja kyse olin

enemmänkin feminiinisten seikkojen puuttuminen kuten meikittämyys, vahva kävelytyyli, lyhyet hiukset tai sukupuolineutraalien vaatteiden käyttö. Naisten kohdalla myös olemisen itsevarmuus, suoruus ja jämäkkyyys nostivat pintaan epäilykset homoseksuaalisuudesta. (Barton 2015.)

Kielteiset stereotyypit seksuaalivähemmistöjä kohtaan ovat yksi keino, jolla syrjimistä ja kielteisiä asenteita tuodaan esiin urheilun maailmassa (Baiocco ym. 2020). Fynes ja Fisher (2016) vahvistivat Bartonin (2015) havainnot tutkiessaan entisiä naispuolisia homoseksuaalisia college-urheilijoita ja heidän kohtaamiaan stereotyyppioita. Heidän tutkimuksensa mukaan lesboja pidettiin stereotyyppisesti lyhythiuksisina, maskuliinisina, miesmäisesti pukeutuvina ja vähän tai ei ollenkaan meikkaavina. Myös Waldron (2016) nosti esiin homoseksuaalisen naisurheilijan myytin, joka tarkoittaa aggressiivista, miesmäistä, lihaksikasta ja voimakasta naista. Saman voi nähdä käänteisesti, kun menestyvien naisurheilijoiden heteroseksuaalisuus asetetaan kyseenalaiseksi (Dawkins ym. 2016). Osassa lajeissa menestykseen vaaditaan voimaa, nopeutta ja päättäväisyyttä, jotka sosiaalisten normien mukaan on liitetty osaksi maskuliinisuutta. Naisurheilija siis poikkeaa siitä feminiinisestä mallista minkä yhteiskunta on naiselle ja sen roolille antanut. (Bass, Hardin & Taylor 2015.)

5.2 Ulkopuolelle sulkeminen

Useat kerrotut syrjimiskokemukset käsittelevät paljon ihmissuhdedynamiikkaa, sitä kuinka dynamiikka saattoi muuttua heti kun seksuaalinen suuntautuminen paljastui muille. Siihen kiusaamiseen, jota itse olen ollut todistamassa, on liittynyt usein kiusatun vältteleminen tai hänen eristämisenä yhteisöstä tai kaveriporukasta. Porukan ulkopuolelle sulkeminen on epäsuoraa kiusaamista (Salmivalli 2010, 15).

Vastauksissa oli eroteltavissa kolmenlaisia tapauksia; 1) sellaisia, missä koko ryhmä kollektiivisesti osallistui eristämiseen, 2) sellaisia, missä muutama henkilö ryhmästä alkoi vältellä vastaajan seuraan ja 3) sellaisia, missä kahdenkeskinen vuorovaikutus muuttui tai loppui kokonaan, kun toinen osapuoli sai tietoon vastaajan seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuulumisen, kuten tästä seuraavasta sitaatista käy ilmi;

Tutustuin toiseen naiseen treeneissä, ystävyystyimme ja aloimme käydä kuntosalilla yhtäaikaa. Eräänä päivänä kävi keskustelussa ilmi, että minulla on naispuolinen puoliso. Nainen meni jotenkin vaikeaksi eikä treenin jälkeen käynytäkään esim. yhtäaikaa suihkussa, kuten aiemmilla kerroilla, vaan poistui salilta johonkin (teko)syyhyhyn vedoten. Tämän jälkeen yhteiset treenimme ovat vähentyneet ja tuntuu että hän yrittää vältellä minua. N26, biseksuaalinen

Jokaisella on oikeus valita seuransa missä liikkuu ja tuntee olonsa mukavaksi. On kuitenkin hyvin ikävää, että hyvin alkanut kaveruus loppuu kuin seinään. Vähemmistöön kuulumattomalle edellä olevaa tapahtuu satunnaisesti, mutta vähemmistöön kuuluvalla se saattaa olla jatkuvaa ja siten henkisesti hyvin raskasta. Sitä tämä suhteen toinen osapuoli ei välttämättä tule ymmärtäneeksi, vaikka tilanteeseen ei liity suoranaista pahantahtoisuutta.

Ryhmään ja joukkueeseen sijoittuvissa syrjintäkokemuksissa oli havaittavissa tarkoituksellista loukkaamista sekä samalla yritystä muokata muun ryhmän asennetta kielteiseksi vähemmistöä kohtaan. Tältä osin syrjiminen muistutti paljolti kiusaamista. Koska kyselyssä kysyttiin kuormittavinta kokemusta, vastaukset koskevat suurilta osin yksittäisiä tapahtumia. Tällöin jää epäselväksi, onko toiminta ollut systemaattista ja toistuvaa. Toistuvuus on osa kiusaamisen määritelmää (Salmivalli 2010, 14). Tässä on hyvin räikeä esimerkki yhdestä tapauksesta;

Olin salibandyjoukkueeni kanssa eräällä turnausmatkalla. Illalla majoitustiloissamme muutama tyyppi joukkueesta oli kokoontunut katsomaan TV:tä. Tullessani paikalle muutama tyyppi siinä jotain nauroi hieman toisillensa, kunnes sitten hetken päästä sieltä tuli kommenttia, että "Mitä hintti? Onko kivaa raiskata pikkupoikia? Älä vittu tuu enää meidän kanssa suihkuun!" Porukka ei siinä kuitenkaan kauan istunut, kun totesivat, että eivät viitsi homon seurassa aikaansa viettää. – –. M19, homoseksuaalinen

Joskus pääsy pukuhuoneeseen tai suihkuun muiden kanssa samaan aikaan evättiin kokonaan. Pukuhuonetta sai käyttää vasta sitten kun muut olivat valmiita. Erityisesti seurassa ja urheilujoukkueessa pukuhuoneessa vietetty aika on oleellinen osa liikunnan sosiaalista puolta. Siellä vaihdellaan kuulumiset, puidaan menneitä otteluita tai kisoja ja heitetään vitsiä. Siellä hoidetaan joukkueen sisäisiä ihmissuhteita. Joukkueen jäsenen rajaaminen ulos pukukoppielämästä on hyvin radikaalia, mikä varmasti vaikuttaa ulos rajatun liikunnasta nauttimiseen sekä joukkueeseen kuulumisen tunnetta.

Minulta evättiin pääsy pukuhuoneeseen siksi aikaa, kunnes muut olivat valmiita, jotta he eivät joutuisi "uhreikseni". Minusta se oli surullista. Myöhemmin pelin aikana eräs tytöistä huusi kovaan ääneen, ettei toinen tyttö saanut syöttää lesbolle, eli minulle. Tällaiset tapaukset tekevät todella kipeää ja muistuttavat, että olen vähemmistö, joka on jollakin tavalla häiriintynyt. N20, panseksuaalinen

Kaikki syrjimiskokemukset eivät rajoittuneet vain eri ihmisten väliseen kanssakäymiseen vaan esiin tuotiin kokemus lajiliiton syrjinnästä. Koska suorasta lainauksesta voisi asian osaiset tunnistaa, niin referoin tapausta omin sanoin. Kyseissä tapauksessa kilpaileva pari koki, että heitä ei aina otettu huomioon tasavertaisesti muiden kilpalevien pariensa kanssa, vaikka pari oli saavuttanut kansainvälistäkin kilpailumenestystä lajissaan. Esimerkiksi heidän saavutuksistaan ei oltu kirjoitettu lajin lehdessä samalla tavalla kuin muiden pariensa saavutuksista.

Baioccon ym. (2020) mukaan ryhmän ulkopuolelle sulkeminen on yksi keinoista, miten syrjintä seksuaalivähemmistöjä kohtaan näyttäytyy urheilussa. Toisen tutkimuksen mukaan dynamiikka joukkueessa oli muuttunut sen jälkeen, kun vastaajat olivat kertoneet homoseksuaalisuudestaan muille. Vuorovaikutus joukkuekavereiden kanssa väheni ja he tunsivat itsensä ulkopuoliksi. (Fenwick & Simpson 2017.) Huotari ym. (2011) tutkivat seksuaali- ja sukupuolivähemmistön syrjintäkokemuksia toisen asteen oppilaitoksissa eli lukioissa ja ammattikouluissa. Tutkimuksessa selvisi, että yksi syrjinnän muoto oli eristäminen porukasta. Se näkyi esimerkiksi siten, että vähemmistöön kuuluva oppilas joutui tekemään ryhmä- ja parityöt yksin koska kukaan muu oppilas ei halunnut työskennellä hänen kanssaan. Tai esimerkiksi siten, että kukaan ei halunnut istua viereen tai muut lähtivät pöydästä pois, kun seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluva oppilas tuli pöytään. Myös ystävyysuhteita päättyi sen takia, että ystävälle selvisi toisen seksuaalinen suuntautuminen.

5.3 Katseet

Liikuntatilojen pukuhuoneet ja suihkutilat mainittiin tapahtumapaikkana monen tutkimukseen osallistujan kokemassa syrjinnässä. Tiloissa ollaan alasti ja alastomuus on osalle ihmisistä herkkä asia. Alastomuuteen liitetään helposti seksuaalinen vire ja vastauksien perusteella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt joutuvat hyvin ahtaalle pukuhuoneissa. Tyypillinen esimerkki on, että vähemmistöryhmän edustajaa vahditaan pukuhuoneessa, jotta hän ei pääsisi

”salakatselmaan” saman sukupuolen edustajia. Häntä pidetään tirkistelijänä. Samanlainen käytös ulottuu myös suihkun ja saunan puolelle. Saunassa saatetaan esimerkiksi istua vastakkaiseen nurkkaan mahdollisimman kauaksi.

On ihmisiä, jotka pukuhuoneessa herkeämättä vahtivat, etten vain katsele heidän vaatteidenvaihtoaan. N24, homoseksuaalinen

Samanlainen vahtiminen saattaa ulottua myös laajemmalle, tässä tapauksessa kuntosalille;

Salilla ei saa katsoa muita ihmisiä tai sinua katsotaan pahasti ja pidetään tirkistelijänä, vaikka olisi vain ihan tavallisesti kiinnostunut siitä, mitä muut ihmiset tekevät. – N24, biseksuaalinen

Muita ikäviä kokemuksia olivat pitkät kielteiset katseet muilta pukuhuoneessa olevilta. Sen lisäksi harrastusmotiivia epäiltiin. Esimerkiksi uintiharrastuksen tai salilla käymisen syyksi saatettiin vihjailla, että pääsee katsomaan muita alasti vai vähissä vaatteissa. Jopa henkilökunnalta tuli tällaisia vihjauksia. Joskus muut asiakkaat halusivat voimakkaasti korostaa, etteivät kuuluneet seksuaalivähemmistöihin. Ilmiölle on oma terminsä *homohysteria*. Homohysteria tarkoittaa sitä, että yritetään vahvasti todistaa omaa heteroseksuaalisuutta käytöksellä ja puheilla, jotta kukaan ei missään tapauksessa epäilisi homoseksuaaliseksi. (Anderson, Magrath & Bullingham 2016, 2.)

Uimahalleissa, jossa käyn käy myös jonkin verran homo/bimiehiä, ja se on yleisessä tiedossa. Joskus sinne sattuu tulemaan poikia/miehiä, jotka ovat selvästi peloissaan/aristelevat/kummeksuvat ja katsovat pitkään kielteisellä tavalla. Myös heidän jutut voivat olla heteroutta korostavia ja ikäviä. Toivoisin että heillä olisi vahvempi itsetunto eikä heteroutta olisi tarve niin paljon korostaa. M50, biseksuaalinen

Vastauksista on luettavissa ajatus jonkinlaisesta ”vaarasta joutua uhriksi”, kun pukuhuoneessa oli seksuaalivähemmistöön kuuluva ihminen. Heitä pitää tästä syystä vahtia tai olla päästämättä samaan pukuhuoneeseen. Mikä on se vaara ja mitä tarkoittaa uhriksi joutuminen? Tulla himoituksi, isketyksi, lähennellyksi? Ikään kuin lesbo-, homo-, ja bi-ihmiset olisivat kiinnostuneet kaikista miehistä ja naisista, ja eivät osaisi hillitä itseään niin kuin muut. Seksuaalivähemmistöjen yliseksualisointi on tunnistettu ilmiö (Stewart 2019). Myös käsitys siitä, että seksuaalivähemmistöt olisivat jotenkin yliseksuaalisia ja ahdistelisivat tai

hyväksikäyttäisivät tyttöjä ja naisia elää tiukasti urheilun maailmassa, vaikka kyseille väitteelle ei ole minkäänlaista empiiristä näyttöä (Kauer & Rauscher 2019). Huotarin ym. (2011) toisen asteen koulutusta koskeneessa tutkimuksessa liikuntatunnit koettiin erityisen vaikeina, koska siihen liittyi vähissä vaatteissa oleminen ja suihkussa käynti. Esimerkiksi se, että muut luulevat, että heitä kyttäillään suihkussa seksuaalivähemmistöjen toimesta tai muut pelkäsivät, että heitä ollaan heti iskemässä. Herrickin ja Duncanin (2018) urheilua koskeneessa tutkimuksessa pukuhuoneet koettiin vaarallisina paikkoina erityisesti sukupuolivähemmistöille ja siitä johtuen monet tutkimukseen osallistuneet olivat opetelleet liikkumaan pukuhuoneissa mahdollisimman vähin äänin ja huomiota herättämättä.

5.4 Sanallinen syrjintä

Vastauksissa kerrottiin useaan otteeseen, että seurassa kerrotut seksuaalivähemmistöjä koskevat vitsit oli koettu loukkaavina. Vitsien sisältöä ei oltu kuvailtu, mutta vitsien kerrontatyylistä oli erotettavissa kaksi tapaa. Joku mainitsi vastauksessaan hyväntahtoiset lesbovitsit; ymmärrän tämän siten, että vitsi oli tulkittu kerrotuksi ilman loukkaamistarkoitusta ja henkilöimättä sitä keneenkään. Toinen tapa kertoa vitsejä oli pilkkaava ja vähättelevä, ja sillä haluttiin tehdä selväksi puhujan asennoituminen seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Huomionarvoista on, että vitsit oli koettu loukkaaviksi riippumatta kertojan tarkoituspelistä. Sen lisäksi on huolestuttavaa, että jokaisessa vastauksessa, jossa kerrottiin homovitseistä, vitsin kertoja oli ollut valmentaja.

En ole kokenut kovin raskaita syrjintäkokemuksia. Tähän mennessä kukaan valmentajistani ei ole tietääkseni edes tiennyt minun olevan lesbo, tosin en ole varma. Kuormittavimpia kokemuksia ovat olleet valmentajien heittämät lesbo/homo -vitsit, tai pilkkaavat kommentit esim. johonkin homoaiheiseen uutiseen tms. Noissa tilanteissa olen kokenut ärtymystä, jopa hetkellisesti vihaa. Joskus olen sanonut jotakin vastaan, esimerkiksi korjannut väärän tiedon. Usein olen ollut tekemättä mitään. N24, homoseksuaalinen

Vajaat vuosi sitten monivuotinen pikajuoksuvalmentajani oli sattunut kuulemaan seksuaalisesta suuntautumisestani erään keskustelun yhteydessä, minkä seurauksena oli aivan täydellinen asenteenmuutos minua kohtaan. Ensimmäinen merkki tästä tuli juoksuharjoituksen henkilökohtaista palautetta kuunnellessani, kun valmentajani huomautti, että "sulle taitaisi paremmin sopia tuo joogakurssi tossa nurmella." Olin kuulemma hintti ja loppuharjoitusten ajan valmentaja teki vielä kommentteillaan asenteensa selväksi. –. M19, homoseksuaalinen

Yhdessä tapauksessa erään vastaajan henkilökohtaiset asiat, tässä tapauksessa hormonihoido, oli yleisessä tiedossa muiden harrastajien joukossa. Ja siitä oli tullut yleinen vitsin aihe harjoituksissa, minkä hän koki häiritseväksi, koska kaikilla ei ollut koko totuutta tiedossa.

Hormonien käytöstä puhutaan silloin tällöin avoimesti treeneissä ja se koetaan joskus epärealistisena ylivoimana. Tosin lähinnä vitsi mielessä. Koen vapaan puhumisen häiritseväksi, koska kyse on kuitenkin minulle henkilökohtaisesta asiasta ja lääkähoidosta (kaikki harrastajat eivät välttämättä tiedä taustaani, joten saan ehkä ansaitsemattoman doping-käyttäjän leiman, tai sitten kaikki luulee että kyseessä on vitsi). Muuten mua kohdellaan ihan kuten ketä tahansa muuta. M27, transmies

Huumori on vaikea laji ja paljon riippuu siitä, mikä on kertojan ja kuulijan välinen suhde sekä ketä muita on kuulemassa. Kokemukseni mukaan esimerkiksi perheenjäsenet voivat vitsailla rankoistakin aiheista ilman että kukaan siitä loukkaantuu, ja jossain toisessa ympäristössä heille ei tulisi mieleenkään kertoa moisia vitsejä. Sama ulottuu ystävien ja kavereiden välille. Olemme joskus vitsailleet omasta ja kavereiden värillisyydestä keskenämme, mutta jos joku muu ”ryhmään” kuulumaton olisi laukonut samoja vitsejä, ne olisi koettu rasistisina, koska kertoja ei jaa kokemustamme värillisyydestä. Vitsin kertoja saattaa arvioida suhteensa vitsin vastaanottajaan läheisemmäksi kuin vastaanottaja arvioi oman suhteensa kertojaan, jolloin hauska vitsi tarkoitettu vitsi vastaanotetaan loukkaavana.

Vitsien kerronnan lisäksi tähän syrjinnän osioon kuuluu nimittely, pilkkaaminen ja vähättely. Vastauksissa ei oltu juurikaan eritelty mitkä nimittely, pilkkaaminen ja vähättely olivat sisällöllisesti olleet. Hintiksi ja homoksi haukkuminen oli mainittu erikseen. Myös Symonsin ym. (2017) tutkimuksessa mainittiin nimittely yhtenä syrjinnän muotona. Nimittelyn lisäksi sanallinen uhkailu oli yksi verbaalisen syrjinnän ilmentymä urheilun maailmassa (Symons ym. 2017.) Sanallista häirintää ei aina suunnata suoraan kenellekään vaan esimerkiksi pukuhuoneessa voidaan puhua yleisellä tasolla seksuaalivähemmistöistä kielteiseen sävyyn ja siten tehdä selväksi asennoituminen seksuaalivähemmistöjä kohtaan (Fenwick & Simpson 2017; Fletcher 2014; Symons ym. 2017).

olin kerran hallilla ja joku haukku mua homoks.... N16, heteroseksuaalinen

Kun jotain henkilöä haukutaan homoksi, sen tarkoituksena on vähätellä toista, ikään kuin tehdä hänestä heikompi. Urheilussa homous kuvaa fyysistä heikkoutta ja huonoa suoriutumista. (Bass ym. 2015; Dann & Everbach 2016; Symons ym. 2010, 7.) Heterous nähdään osana maskuliinisuutta ja se edustaa voimaa ja hyvää suorituskkyä. (Dann & Everbach 2016). Kun joku luokitellaan homoksi, vaikka hän ei sitä olisi, niin hänet alennetaan hierarkiassa pohjimmaisiksi (Anderson 2011). Haukkuminen, seksuaalisuuden ja sukupuolen kyseenalaistaminen loukkaa ja aiheuttaa häpeää sen kohteeksi joutuvalle (Symons ym. 2010).

5.5 Seksuaalinen ahdistelu ja fyysinen väkivalta

Muita syrjimisien muotoja olivat fyysinen väkivalta ja seksuaalinen häirintä. Aineistossa on yksi tapaus molempia. Seksuaalisen häirinnän tapauksessa tuttu asiakas kuntosalilla oli hakeutunut lähelle treenaamaan häiritsevästi. He olivat osuneet myös saunaan samaan aikaan, jolloin tämä tuttu asiakas oli alkanut kosketella itseään seksuaalisesti. Vastaaja oli poistunut saunasta ja ilmoittanut henkilökunnalle, jolloin häirikkö oltiin poistettu paikalta.

Usean eri tutkimuksen perusteella seksuaalivähemmistöillä on suurempi riski joutua seksuaalisen häirinnän tai väkivallan kohteeksi heteroihin verrattuna. (Bendixen ym. 2018; McKay, Linqvist & Misra 2019; Rothman, Exner & Baughman 2011; Smith, Cunningham & Frey 2016). Rothman ym. (2011) mukaan tutkimukset Yhdysvalloissa ovat osoittaneet, että keskimäärin 43 prosenttia seksuaalivähemmistöön kuuluvista naisista ja 30 prosenttia miehistä oli kokenut seksuaalista väkivaltaa elämänsä aikana. Vastaavasti Yhdysvalloissa kaiken kaikkiaan naisista 11–17 prosenttia ja miehistä 2–3 prosenttia oli kokenut seksuaalista väkivaltaa elämänsä varrella (Basile, Chen, Black & Saltzman 2007). Ero on siis huomattava. Sama ilmiö on nähtävissä myös liikunnan ja urheilun maailmassa, seksuaalivähemmistöillä on suurempi riski joutua väkivallan tai seksuaalisen väkivallan uhriksi (Vertommen ym. 2016).

Sidottiin pukuhuoneessa tolppaan ja läiskittiin pyyhkeillä. N20, juridinen M, sodomisti

Edellä oleva kertomus on hyvin lyhyt ja sisältää todella vähän kuvailua. Selityksestä ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Vastaajan taustatiedoissa oli useampi liikuntaharrastus,

joten näyttämönä on voinut olla useampi paikka. Kyseinen kuvaus oli ainoa tutkimuksen aineistossa, mutta uskallan olettaa, ettei fyysinen väkivalta ole suinkaan poikkeustapaus syrjinnän muotona. Esimerkiksi Denisonin ja Kitchenin (2015) tutkimuksen mukaan 19 prosenttia homoseksuaalisista miehistä ja 9 prosenttia naisista oli kokenut fyysistä väkivaltaa nimenomaan urheilun parissa. Fenwickin & Simpsonin (2017) tutkimuksessa kävi ilmi, että syrjiminen ei rajoitu pelkästään sanallisiin solvauksiin vaan mukana on myös fyysistä väkivaltaa. Saman tutkimustuloksen vahvisti Symons ym. (2017), tutkimukseen osallistuneet raportoivat kokemuksia väkivallasta ja väkivallalla uhkailusta. James ym. (2016) tutkimuksen mukaan täysi-ikäisistä transihmisistä 24 prosenttia vastaajista oli joutunut kouluaikanaan pahoinpidellyksi. Sen lisäksi viimeisen vuoden aikana pahoinpidellyksi oli joutunut 9 prosenttia vastaajista. Kosciw ym. (2012) mukaan kouluikäisistä seksuaalivähemmistöön kuuluvista oppilaista 80 prosenttia ja 60 prosenttia trans-sukupuolisista oppilaista olivat kokeneet verbaalista ahdistelua ja melkein 40 prosenttia heistä olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa. Myös Huotarin ym. (2011) tutkimustulokset olivat saman suuntaisia. Heidän tutkimuksen mukaan 16 prosenttia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvista nuorista oli joutunut fyysisen väkivallan kohteeksi toisella asteella opiskellessaan. Näiden tutkimustulosten valossa ei ole tavatonta, että seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva saattaa joutua fyysisen hyökkäyksen kohteeksi myös liikunta- ja urheiluympäristössä.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Vastaajien syrjintäkokemuksista muodostui kuusi pääluokkaa; 1) stereotypiat, 2) ulkopuolelle sulkeminen, 3) katseet 4) sanallinen syrjintä, 5) seksuaalinen ahdistelu ja 6) fyysinen väkivalta. Taulukossa 5 on esitetty tulokset tiivistetyssä muodossa. Olen merkinnyt taulukkoon 5 myös kuinka monta mainintaa vastauksissa oli kustakin alaluokasta.

TAULUKKO 5. Aineistosta muodostetut luokat ja niiden kappalemäärät vastauksissa

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Stereotypiat (6)	Stereotypiat (11)	Stereotypiat (11)
Taitojen selittäminen seksuaalisella suuntautumisella (5)		
Eristäminen (5)	Ulkopuolelle sulkeminen (13)	Ulkopuolelle sulkeminen (3)
Välttely (3)		
Kielto tulla pukuhuoneeseen (5)		
Arastelu suihkussa/ pukuhuoneessa (4)	Katseet (12)	Katseet (12)
Ikävät katseet (2)		
Pukuhuoneessa vahtiminen (3)		
Kuntosalilla vahtiminen (1)		
Harrastusmotiivin kyseenalaistaminen (2)		
Homo- ja lesbovitsit (5)	Sanallinen syrjintä (19)	Sanallinen syrjintä (19)
Henkilökohtaisilla asioilla vitsailu 2()		
Nimittely (5)		
Pilkkaaminen (3)		
Vähättely (4)		
Seksuaalinen ahdistelu (1)	Seksuaalinen ahdistelu (1)	Seksuaalinen ahdistelu (1)
Fyysinen väkivalta (1)	Fyysinen väkivalta (1)	Fyysinen väkivalta (1)

Iso osa syrjimiskokemuksista koski stereotypioita. Tutkimukseen osallistuneiden taitoja muut saattoivat selittää heidän seksuaalisella suuntautumisellaan. Esimerkiksi mies osaa tanssia, koska on homo ja nainen pelaa hyvin pallopelejä, koska on lesbo. Tutkimuksesta oli havaittavissa, että jos henkilö poikkeaa oman sukupuolen ”ominaisista” liikuntalajeista, niin se voi johtaa siihen, että hänet luokitellaan homoksi tai lesboksi. Sukupuolille ominaisilla liikuntalajeilla tarkoitan sitä, että miesten on nähty tavallisesti harrastavan pallopelejä ja naisten musiikkiliikuntaa, kuten tanssia tai voimistelua (Alvariñas-Villaverde ym. 2017; Plazan ym. 2017). Bartonin (2015) tutkimus tuki tätä näkemystä. Kun jonkun ihmisen sukupuolen ilmaisu poikkeaa meidän yhteiskunnassa totutusta sukupuolien performanssista, se aiheuttaa sen, että muut rupeavat epäilemään hänen seksuaalista suuntautumistaan. Bartonin (2015) mukaan miehillä roolista poikkeaminen tarkoitti esimerkiksi huoliteltuja hiuksia, kynsiä. Naisten kohdalla kyse oli esimerkiksi lyhyistä hiuksista tai voimakkaasta kävelytyylistä.

Osa syrjintäkokemuksista liittyi ihmissuhteisiin ja niiden säätelyyn. Syrjintä ilmeni siten, että kun tutkittavan seksuaalivähemmistöön kuuluminen tuli toiselle tai muille tietoon, niin heidän suhtautumisensa vastaajaan muuttui. Myös Fenwickin ja Simpsonin (2017) tutkimustulokset vahvistivat tämän ilmiön urheilussa. Tämän tutkielma näytti, että jotkut alkoivat vältellä, eivätkä halunneet jatkaa enää harrastusta yhdessä. Kahdenkeskisissä suhteissa molemmilla on täysi valta päättää haluavatko he ihmissuhdetta ylläpitää ja ketään ei voi velvoittaa siihen vasten tahtoaan. On kuitenkin hyvin ikävää ja vahingollista vähemmistöön kuuluvalle, jos ihmissuhteet katkeavat kerta toisensa jälkeen vain seksuaalisen suuntautumisen takia. Baioccon ym. (2020) mukaan ulkopuolelle jättäminen oli yksi tavoista, jolla syrjintä näyttäytyy urheilussa. Joukkueen kohdalla syrjiminä näkyi esimerkiksi siten, että osa ryhmästä vältteli vähemmistöön kuuluvan seuraa tai hänet evättiin pääsy pukuhuoneeseen muiden ollessa siellä. Ryhmässä ja joukkueessa ei ole hyväksyttävää vältellä tai eristää ryhmästä ketään sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen takia. Jokainen ryhmän jäsen on vastuussa siitä, ettei kukaan jää yksin, varsinkin aikuisten ryhmissä. Lasten ja nuorten kohdalla vastuussa on viimekädessä vetäjä tai valmentaja. Kun joku jätetään ryhmän ulkopuolelle, niin voi olla hyvin vaikea nähdä todellista syytä taustalla. Ja jos ryhmän muilta jäseniltä kysyy syytä, niin vastuu tilanteessa vieritetään helposti juuri ryhmästä eristetyn niskaan.

Kolmanneksi, osa syrjintäkokemuksista liittyi katseisiin. Tämä kolmas osio oli näistä haastavin sen osalta mikä voidaan lukea syrjinnäksi. Tutkimuksessa selvisi, että tiloissa, missä ollaan vähissä vaatteissa tai kokonaan ilman, kyselyyn osallistuneita seksuaalivähemmistöön kuuluvia vahdittiin ja silmäiltiin tarkasti. Tarkoituksena oli näin estää, että he eivät vain pääsisi ”salakatselamaan” muita tilassa olijoita. Läsä oli ajatus vähemmistöryhmän uhriksi joutumisesta, ikään kuin he ei voisi pitää itseään kurissa. Seksuaalivähemmistöjen yliseksualisointi on tunnettu ilmiö (Stewart 2019). Osassa vastauksissa puhuttiin muiden arastelusta pukuhuoneessa tai suihkussa. Mitä arastelulla tarkoitetaan ja voidaanko myös se lukea kuuluvaksi syrjintään? Sisällön analyysin aikana tein luokan ”suihku ja pukuhuone arastelu”, johon niputin muun muassa kieltäytymisen vaihtaa vaatteita samassa tilassa, sen ettei kukaan halua tulla saunaan saman aikaan, saunassa istutaan vastakkaiseen nurkkaan tai vältetään viereen istumista ja keskustelua. Lasken arastelun syrjinnäksi, jos se luo epämieluisan tai ei toivotun olon toiselle. Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) syrjinnällä tarkoitetaan sitä, että jotain toista kohdellaan epäsuotuisammin kuin muita, esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen, uskonnon tai alkuperän takia.

Kokemukset sanallisesta syrjinnästä sisälsivät nimittelyä, pilkkaamista ja vähätteleviä kommentteja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Sanalliset loukkaukset ovatkin yksi keino toteuttaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintää urheiluympäristössä (Baiocco ym. 2018; Symons ym. 2017). Haukkumisen muotoja olivat esimerkiksi homottelu, hintiksi tai lepakoksi nimittely. Harvemmin vastauksissa mainittiin mitään yksityiskohtia kuten millä nimillä oli nimitelty tai mitä vähättelevissä kommentteissa oli sanottu. Vastauksissa vain todettiin, että nimittelyä ja vähätteleviä kommentteja oli esiintynyt. Niiden lisäksi vastauksissa korostui yhtä vahvasti vähemmistöjen kustannuksella vitsailu. Denisonin ja Kitchenin (2014) mukaan 46 prosenttia tutkimukseen vastanneista kertoivat havainneensa koko ajan tai usein homofobisia vitsejä ja huumoria urheiluympäristössä. Tässä tutkielmassa kertomuksissa erottui kaksi tapaa kertoa vitsejä. ”Hyväntahtoiset” vitsit oli tarkoitettu hauskuuttamaan muita kohdistamatta vitsiä kenenkään yksilöllisesti. Vitsejä ja pahantahtoisia puheita ei aina kohdisteta yksilöön vaan saatetaan puhua yleisellä tasolla kielteisesti vähemmistöistä (Fenwick & Simpson 2017; Fletcher 2014). ”Pahantahtoiset vitsit” olivat tarkoitettu loukkaaviksi, tarkoituksena nauraa toisen seurassa olijan kustannuksella. Kerrontavasta riippumatta vitsit oli

koettu loukkaavina. Huolestuttavana tosiasiana selvisi, että kaikki vitsit olivat tulleet valmentajien suusta.

Muita syrjimisen muotoja oli fyysinen väkivalta ja seksuaalinen häirintä. Liikuntaan ja urheiluun liittyen molemmat mainittiin kerran eri kertomuksissa. Seksuaalivähemmistöillä on suurempi riski joutua seksuaalisen häirinnän tai väkivallan kohteeksi (Bendixen ym. 2018; Mckay ym. 2019) ja sama ilmiö näkyy myös urheilun ja liikunnan piirissä. (Vertommen ym. 2016). Myös fyysistä väkivaltaa seksuaalivähemmistöjä vastaan esiintyy urheiluympäristössä (Denison & Kitchen 2015; Fenwick & Simpson 2017; Symons ym. 2017).

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kiviniemen mukaan (2018) laadullisessa tutkimuksessa välineenä on tutkija itse, hän kokoaa aineiston, raajaa sen ja analysoi sen. Tutkijan omat intressit ja näkökulmat vaikuttavat aineiston keruuseen ja sen luonteeseen. Analysoinnin tavoitteena on löytää keskeisiä ydinteemoja tutkittavasta ilmiöstä, joiden varaan tulosten analysointi voi nojata sekä siihen nojaten tutkimusaineistosta voidaan karsia pois epäoleellinen. (Kiviniemi 2018.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija harkitsee ja pohtii koko ajan tekemiään päätöksiään ja näin ollen ottaa kantaa samanaikaisesti analyysin kattavuuteen ja sekä työn luotettavuuteen (Eskola & Suoranta 2005, 208). Viimeistään tutkimusraporttia tehdessään tutkija ratkoo lopullisesti sen mikä on olennaista ja syytä kirjoittaa raporttiin. Kvalitatiivinen tutkimus on siten tulkinnallista. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää se, miten tämän prosessin etenemisen tutkija selkiyttää lukijalle. (Kiviniemi 2018.) Sen takia tutkijan on kerrottava tarkasti mitä hän on tutkimuksessa tehnyt ja miten hän on päätenyt lopullisiin tuloksiin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2016, 232).

Tuomen ja Sarajärven (2009, 134) mukaan tutkimuksen teossa pyritään välttämään virheitä, mikä johtaa kysymykseen *tutkimuksen luotettavuudesta*. Laadullisen tutkimuksen piiristä löytyy erilaisia kantoja tutkimuksen luotettavuuden kriteereistä (Tuomi & Sarajärvi 2009,134). Tutkielmani luotettavuutta tarkastelen Eskolan ja Suorannan (1999, 212–231) kriteerien mukaan, joita ovat tutkimuksen uskottavuus, varmuus, siirrettävyys ja vahvistuvuus. Eskolan

ja Tynjälän kriteerit pohjautuvat Lincolnin ja Gubanin käsitteisiin laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 161–163). Lincolnin ja Guban (1985, Perttulan 1995 mukaan) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida totuusarvon, sovellettavuuden, pysyvyyden ja neutraaliuden käsitteiden mukaan.

Laadullisen tutkimusotteen katsotaan olevan luotettavaa, jos tutkijan kokemusta voidaan pitää vastaavana verrattuna tutkittavan alkuperäiseen kokemukseen (Perttula 1995, 100). *Uskottavuus* (credibility) tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1999, 212) mukaan sitä, että tutkijan käsitys ja tulkinta kokemuksesta vastaavat tutkittavien käsitystä kokemuksistaan. Tutkielmani uskottavuutta pyrin lisäämään täsmällisellä sisällönanalyysillä ja noudattamalla tiukasti sisällönanalyysin vaiheita. Luin läpi useaan otteeseen koko tutkimusaineiston, jotta sain jonkinlaisen kokonaiskäsityksen aineistosta. Vasta sen jälkeen aloin tekemään sisällönanalyysin ensimmäistä vaiheita eli pelkistyksiä. Samassa yhteydessä koodasin alkuperäisen vastauksen ja pelkistyksen, jotta pystyin sujuvasti liikkumaan molempiin suuntiin niiden välillä. Ensimmäisen pelkistyskierroksen jälkeen otin mukaan vastaajien taustatiedot, jotka ohjasivat tulkintaani toisella kierroksella. Tutkielman uskottavuuden lisäämiseksi koko aineistonlähtöisen sisällönanalyysin vaiheet olen kertonut laajemmin luvussa 4.5. Uskottavuutta lisää myös se, että sain opastusta analyysivaiheessa ohjaajaltani ja päädyinkin tekemään koko sisällönanalyysin useaan otteeseen. Uskottavuuden lisäämiseksi olen kertonut luvussa viisi tarkasti tutkimustulokseni ja sen lisäksi olen lisännyt tekstiin suoria lainauksia tutkimusaineistosta. Lainauksien avulla lukija näkee mistä tulkintani on lähtöisin. Tutkielman uskottavuutta olen pyrkinyt lisäämään myös kuvaamalla tutkimukseen osallistuneita (Parkkila 200, Tuomen ja Sarajärven mukaan 2009) luvussa 4.3.

Tutkija itse on tutkimuksensa ensisijainen työkalu (Eskola & Suoranta 1999, 211) ja uskottavuuden kannalta on keskeistä, pystyykö tutkija kuulemaan tutkittavia itsenään vai kuuleko tutkija tutkittavia oman kehyksensä läpi. Tutkimuksen uskottavuutta laskee se tosiasia, että tämä oli ensimmäinen kerta, kun tein aineistolähtöistä sisällönanalyysia ja siitä johtuen minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta siitä. Tietoteknisistä syistä johtuen vastaukset oli rajoitettu maksimissaan 1024 merkkiin, jolloin tilanteen kuvailussa piti olla niukkasanainen, jotta vastaus mahtui sille varattuun tilaan. Siitä johtuen vastaukset olivat suoraviivaisia ja ytimekkäitä. Onkin mielenkiintoista ajatella, millaisia vastaukset olisivat olleet ilman

merkkirajoitusta. Jos vastaukset olisivat voineet sisältää enemmän tilanteen ja taustojen kuvailua, niin se olisi varmaankin vaikuttanut omiin tulkintoihini.

Tutkimuksen *varmuutta* (dependability) voi lisätä siten, että otetaan tutkimuksessa huomioon tekijät, jotka voivat ennalta arvaamattomasti vaikuttaa tutkimukseen (Eskola & Suoranta 1999, 213). Tutkimuksen varmuutta voi myös lisätä arvioimalla ja ottamalla huomioon tutkimuksesta ja tutkittavasta ilmiöstä johtuvat tekijät (Tynjälä 1991, Tuomen & Sarajärven 2009, 139 mukaan) ja tekemällä tutkimus tieteellistä tutkimusta ohjaavien periaatteiden mukaan (Parkki ym. 2000, Tuomen & Sarajärven 2009, 139 mukaan). Mielestäni yksi tällainen tekijä tutkielmassani on aika. Tämän tutkimuksen tuloksia lukiessa on muistettava, että aineisto on kerätty 2011, jonka jälkeen paljon on muuttunut. Uusi perusopetuksen opetussuunnitelma tuli voimaan 2014. Vuonna 2015 tuli voimaan uusi yhdenvertaisuuslaki. Sen lisäksi avioliittolaki on muuttunut siten, että se nykyisin sallii samaa sukupuolta olevien avioliiton. Nämä kaikki ovat paperilla hyviä asioita sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden näkökulmasta. Tutkimustulokset on siis osattava ajoittaa oikeaan aikaan.

Laadullisessa tutkimuksessa myönnetään, ettei tutkija voi täysin objektiivisesti muodostaa tulkintaansa aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.) Tutkijan esiymmärrys ohjaa tutkittavien kokemusmaailman tulkintaa ja siksi esiymmärryksen tunnistaminen ja esiintuominen on tärkeää (Moilanen & Räihä 2018, 57). Olen aukaissut oman esiymmärrykseni luvussa 4.4. kertomalla mistä lähtökohdista lähden tutkimusta tekemään. Sisällönanalyysin tutkimusaineistosta on suorittanut vain yksi henkilö eli minä. Varmuutta olisi lisännyt se, että useampi henkilö olisi analysoinut saman aineiston (Schreier 2012, 167). Olen myös tehnyt tutkimukseni noudattamalla hyvää tieteellistä käytäntöä; käytetyt lähteet ovat tiedejulkaisuista ja olen merkinnyt ne asiaan kuuluvalla tavalla. Olen ollut huolellinen ja tarkka tutkimusta tehdessä ja työn on tarkastanut ohjaajani lisäksi yksi ulkopuolinen arvioija. Tutkimuksen varmuutta lisää myös se, että ohjaajanani oli tämän tutkittavan aiheen asiantuntija.

Siirrettävyys (transferability) tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1999, 212–213) mukaan tutkimustulosten siirtämistä toiseen kontekstiin tietyin ehdoin, vaikka naturalistisessa paradigmassa ajatellaan, että yleistäminen ei ole mahdollista sosiaalisesta todellisuudesta

johtuen. Siirrettävyyteen liittyy ajatus siitä, kuinka keskeisiä olosuhteet ovat kokemuksen muodostumiselle. Jos olosuhteet ajatellaan keskeiseksi kokemuksen rakentajaksi, niin tuloksia ei ole mahdollista siirtää luotettavasti toiseen ympäristöön. (Perttula 1995, 100–101.) Tutkimustulokset ovat verrattain hyvin siirrettävissä muuhun kontekstiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintää silmällä pitäen. Kyselylomakkeen vastaukset sisälsivät syrjintäkokemuksia myös muualta kuin vain liikunnan ja urheilun saralta, mutta nekin vastaukset sisälsivät samoja teemoja kuin mitä tässä tutkielmassa olen käynyt läpi. Myös tutkittavien joukko oli monipuolinen. Tuomen ja Sarajärven (2009, 85–86) mukaan laadullisella tutkimuksella pyritään esimerkiksi kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tai ymmärtämään syvemmin jotain tiettyä toimintaa, sen tarkoituksena ei ole pyrkiä tilastolliseen yleistettävyyteen. Pyrkimyksenä ymmärtämiseen tutkittavat valitaan usein tarkasti, jotta he olisivat mahdollisimman tarkoitukseen sopivia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86). Laadulliseksi tutkimukseksi tutkittavien määrää voidaan pitää suurena ja sen lisäksi tutkittavat olivat valikoituneet sattumanvaraisesti, kaikilla halukkailla oli ollut mahdollisuus täyttää tämä tutkimuskysely internetissä. Tutkimusaineisto oli melko monipuolinen. Se sisälsi kaiken ikäisiä, eri sukupuolia, erilaisia seksuaalisuuksia ja niin yksilö- kuin joukkuelajeja harrastavia.

Vahvistuvuus (confirmability) tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa tehdyt tulkinnat saavat varmennusta muista samaa ilmiötä tutkineista tutkimuksista (Eskola & Suoranta 1999, 213). Parkkilan ym. (2000, Tuomen & Sarajärven 2009, 139 mukaan) mukaan tutkimuksen vahvistettavuutta parantaa se, että tutkija on esitellyt ratkaisunsa tarpeeksi pikkutarkasti, jotta lukija pysyy mukana tutkijan päättelyssä ja tulkinnoissa. Tutkielmassa voisi olla enemmänkin kirjallisuutta juuri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnästä urheiluun liittyen, mutta ne tutkimukset, jotka olen löytänyt tukevat tutkielmani päätelmiä. Sen lisäksi syrjintää koskevat tutkimukset seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä muista elämän ympäristöistä tukevat myös tutkimukseni loppupäätelmiä. Sen lisäksi olen kertonut ja avannut lukijalle luvussa 4.5 aineiston analyysi, kuinka olen muodostanut omat tulkintani tutkimusaineistosta.

Tutkimuksen ja etiikan suhde on kaksisuuntainen. Tutkimustulokset vaikuttavat eettisiin päätöksiin ja eettiset näkökulmat vaikuttavat tutkijan tekemiin päätöksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125). Tutkimuksen eettisyyttä voidaan tarkastella aineiston keräämisen kannalta sekä sen kannalta, mihin tutkittua tietoa sovelletaan ja miten sitä käytetään. Aineiston keräämisen

näkökulmasta eettisyyttä tarkastellaan suhteessa tutkittaviin. (Eskola & Suoranta 2005, 52– 53.) Tuomi ja Sarajärvi (2009,131) käyttävät tässä tapauksessa esimerkkinä Josef Mengeleä. Mengele-tapauksilla viitataan tutkimuksiin, joissa tutkittavien oikeudet eivät toteudu ja tutkimuskeinot eivät kestä päivänvaloa. Toisen maailmansodan aikana saksalainen lääkäri Mengele suoritti julmia ihmiskokeita keskitysleirien vangeilla. Yleiset eettiset periaatteet ohjaavat jokaista tutkimuksen tekijää. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) on tehnyt ohjeistuksen ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista. Yleisiä periaatteita ovat, a) tutkija kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisoikeuksia ja itsemääräämisoikeutta, b) tutkijan on kunnioitettava luonnon monimuotoisuutta sekä aineetonta, että aineellista kulttuuriperintöä, c) tutkimus ei saa aiheuttaa tutkittavalle ihmiselle, yhteisölle tai muille tutkimuksen kohteille merkittäviä riskejä tai haittoja. Tämän tutkielman teossa noudatin edellä olevia periaatteita, vastaaminen oli vapaaehtoista eikä siitä aiheutunut haittaa tutkittaville ihmisille.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 131) käsittelevät tutkimuksen suhdetta tutkittavaan tutkittavan suojan käsitteellä. Hyvään tutkimukseen kuuluu vankka tutkittavien suoja. Tutkittavien suojaan sisältyy, että 1) Osallistuville on tehtävä selväksi mihin he ovat osallistumassa ja siihen sisältyvät riskit. 2) Tutkimukseen osallistumisen on perustuttava vapaaehtoiseen suostumukseen ja suostumuksen voi perua kesken tutkimuksen. 3) Tutkittava tietää mistä tutkimuksessa on kyse. 4) Tutkittavien hyvinvointi on turvattava ja tutkimus ei saa aiheuttaa vahinkoa siihen osallistuville. 5) Tutkimuksen on oltava luottamuksellinen, saatuja tietoja ei käytetä muihin tarkoituksiin eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille. 6) Tutkittavat osallistuvat nimettöminä tutkimukseen eikä heitä voi tutkimuksesta tunnistaa. 7) Tutkija pitää sen minkä on luvannut. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) lähestyy asiaa tutkittavien oikeuksien näkökulmasta ja heidän mukaansa tutkittavilla on oikeus a) osallistua vapaaehtoisesti sekä kieltäytyä osallistumasta, b) keskeyttää osallistumisensa milloin vain ilman seuraamuksia, c) peruuttaa suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta koska tahansa, d) saada tietoa tutkimuksen sisällöstä, kulusta ja tietojen säilyttämisestä, e) Saada realistinen kuva tutkimuksen tavoitteista ja siihen liittyvistä mahdollisista riskeistä, f) saada tietää olevansa tutkittavana.

Tutkimuksen aineiston keruuvaiheessa tästä kaikesta on huolehdittu. Tutkimusaineisto kerättiin sähköisesti online-kyselynä. Kyselylomakkeeseen johtavaa linkkiä jaettiin yli 40:n yhteistyö-

organisaation toimesta. Kyselylomakkeen ensimmäisellä sivulla on kerrottu, mistä tutkimuksessa on kyse ja mihin saatuja tietoja käytetään sekä minkälaisia kielteisiä vaikutuksia tutkimukseen osallistuminen voi aiheuttaa. Lisäksi lomakkeen ensimmäisellä sivulla on kerrottu, miten tietoja säilytetään ja missä kanavissa tutkimustulokset mahdollisesti julkaistaan.

Ensimmäiseltä sivulta pääsi jatkamaan seuraaville sivuille sen jälkeen, kun oli antanut suostumuksensa tutkimukseen. Suostumus vahvistettiin rasti ruutuun -metodilla. Lomaketta täytettäessä vastaaja pystyi missä tahansa vaiheessa keskeyttämään vastaamisen ilman, että siitä tulisi minkäänlaisia seuraamuksia. Kyselyyn vastattiin nimimerkillä, jonka jokainen sai tehdä itse kyselyn alussa. Sen lisäksi tutkittavien vastaukset tallennettiin tiedostoon tunnistenumeroa käyttäen, joten vastaajat pysyivät koko ajan nimettöminä. Tallennettuihin tiedostoihin pääsi käsiksi ainoastaan kyselyn tehnyt tutkija omalla käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Oma tutkimusraporttini sisältää suoria lainauksia tutkimusaineistosta. Siteerauksiin olen lisännyt vastaajan iän, sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen. Katson että taustatietojen antaminen siteerauksien yhteydessä on välttämätöntä, jotta lukija pystyy muodostamaan oman tulkinnan. Olen pyrkinyt siihen, ettei lainauksista kukaan tutkimukseen osallistunut ole tunnistettavissa. Aina on kuitenkin jäljellä pieni mahdollisuus, että kuvatussa tilanteessa läsnä olleet saattaisivat tunnistaa tutkittavan.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) on laatinut hyvän tieteellisen käytännön ohjeet. Sen mukaan tutkimus voi olla luotettava vain, jos se on tehty hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu esimerkiksi, että tutkimusta tehtäessä noudatetaan rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta, niin tekovaiheessa kuin myös tulosten julkistamisessa sekä tutkimusraporttia laadittaessa. Sen lisäksi tutkimuksessa tulee kunnioittaa muiden tutkijoiden työtä ja antaa aikaisemmalle tutkimustyölle sille kuuluva kunnia ja asema. Omassa tutkimuksessa olen huolehtinut hyvästä tieteellisestä käytännöstä merkitsemällä lähdeviitteet selkeästi ja asianmukaisesti, jotta lukijalle ei jää epäselväksi mitkä kohdat ovat omia ajatuksiani ja mitkä osuudet ovat taas lainattu muualta. Olen pyrkinyt käyttämään lähteinä tieteellisiä ja vertaisarvioituja artikkeleita tai tiedeyhteisössä käytettyjä teoksia. Joltain osin olen kuitenkin turvautunut myös yhdistysten internet sivuihin. Nämä yhdistykset ovat olleet julkisesti tunnettuja ja näin ollen tieto sivuilla on ollut mielestäni luotettavaa. Olen myös pyrkinyt ottamaan työhöni viimeisimmät tutkimukset samasta aiheesta. Sisällönanalyysin

vaiheessa olin erityisen huolellinen; tutustuin aineistoon moneen kertaan ennen analyysiä, jotta sain kokonaiskäsityksen aineistosta. Itse analyysiä tehdessäni olin tarkka siitä, että käytin samoja kriteereitä jokaista vastausta tulkitessa, jotta prosessin avaaminen raportissa olisi selkeää.

6.3 Tutkimuksen käytännön sovellus ja jatkotutkimus

Tutkimustulokset olivat linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa. Tässä tutkimusraportissa käytin lähteinä useita tutkimuksia, jotka eivät koskeneet nimenomaisesti liikuntaa vaan muita elämän osa-alueita, kuten esimerkiksi koulua, opiskelua ja muuta tavanomaista arkea. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjinnän muodot liikuntaharrastuksissa eivät siis oleellisesti eroa muussa yhteydessä koetusta syrjinnästä. Usean tutkimuksen mukaan asenteet ovat erityisen kovia miespuolisia homo- ja biseksuaaleja kohtaan (Alanko 2014, Denison & Kitchen 2014; Eurobarometri 2015; Huotari ym. 2011; Kokkonen 2018). Sen lisäksi miesten asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan ovat kovemmat kuin naisilla (Eurobarometri 2015; O'Brien, Shovelton & Latner 2012).

Kokkonen (2012, 2014) nostaa esiin valmentajien ja opettajien puolelta tulleen syrjinnän vakavana asiana. Myös Huotari ym. (2011) kiinnittivät samaan asiaan huomiota omassa tutkimuksessaan ja pitivät kouluhenkilökunnan taholta koettua syrjintää erittäin huolestuttavana. Luvussa 4.4 käsiteltiin verbaalista syrjintää ja vitsit olivat osa tätä syrjintää. On merkille pantavaa, että kaikki loukkaavat vitsit olivat tulleet valmentajien suusta. O'Brien ym. (2012) raportoivat, että liikunta-alaa opiskelevilla oli kielteisemmät asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan kuin muita aloja opiskelevilla. Useat liikunta-alan ammattilaiset työskentelevät seuroissa esimerkiksi lasten ja nuorten valmentajina, ja siksi olisi ensi arvoisen tärkeää, että liikunta-alalla työskentelevät tiedostaisivat ja osaisivat huomioida myös sukupuolen- ja seksuaalisuuden moninaisuuden.

Suojeluperiaate on ohjannut lapsen oikeudellisen aseman kehittymistä. Ajatuksena on ollut, että lapsen turvallinen kehitys on suojattava, mikä tarkoittaa lapsen suojaamista kaikelta mikä vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa haitallisesti. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa turvataan

lapselle oikeus tulla suojelluksi. (Hakalehto 2018, 71–112.) Sen lisäksi Suomen perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen ja oikeus koskee myös alaikäisiä. Sen lisäksi perusopetuslain 628/1998 29 § mukaan jokaisella opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Taavetin, Alangon ja Heikkisen (2015) tutkimuksen mukaan koulu vaikuttaa turvattomalta ympäristöltä HBQT –oppilaille. Erittäin vakavaa on, että tutkimuksen mukaan yli puolet vastaajista olivat kokeneet, ettei mitään ollut tapahtunut, vaikka he olivat kertoneet kiusaamisesta opettajille. Alangon ym. (2015) tutkimuksen mukaa huonoimmassa tapauksessa oppilasta itseään oli pidetty syyllisenä kiusaamiseen. Tämän tiedon valossa voidaan tehdä johtopäätös, että koulu instituutiona on epäonnistunut tehtävässään taata jokaiselle opetukseen osallistuvalla turvallinen oppimisympäristö, vaikka sitä laissa edellytetään. Koulun heteronormatiivisuus oli omiaan aiheuttamaan ikäviä kokemuksia seksuaalivähemmistöön kuuluville oppilaille (Taavetti 2015). Myös urheilu koettiin ympäristönä turvattomana (Taavetti ym. 2015). Perustuslain (731/1999) takaama oikeus koskemattomuuteen ja turvallisuuteen jokaiselle kattaa myös urheilun ja liikunnan maailman. Tutkielmani tulosten valossa tässä on myös epäonnistuttu, jos asiaa tarkastelee seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) hengessä perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) on otettu huomioon seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus. Se velvoittaa kouluja lisäämään tietoisuutta moninaisuudesta. Se näkyy myös liikunnanopettajakoulutuksessa. Liikuntatieteellisessä tiedekunnassa asiaan on reagoitu tuomalla seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus osaksi pedagogisia opintoja (Liikuntapedagogiikan kandidaatinohjelma 2017–2020). Silloin kuin itse suoritin kandidaattiopintoja opinnoissa ei käsitelty sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuutta opettajan näkökulmasta.

Denisonin ja Kitchenin (2014) tutkimuksessa 62 prosenttia kaikista vastanneista vastasivat homofobian olevan yleisempää joukkueurheilussa kuin muualla yhteiskunnassa. Mies homoseksuaalien antama lukema oli 73 prosenttia ja naishomoseksuaalien antama lukema oli 49 prosenttia. On hyvin valitettavaa, että liikunnan ja urheilun ympäristö koetaan syrjivämpänä

kuin muu yhteiskunta. Muutamia vuosia sitten olen toiminut usean vuoden lasten ja nuorten jalkapallovalmentajana. Niihin on useasti kuulunut jonkinlainen johdatus/koulutus työhön ennen valmennuksen alkua. Koulutus on sisältänyt lähinnä käytännön asioista, kuten valmentajan velvoitteet, vastuut ja harjoitusten rakenne sekä tietoa lajivalmennuksesta, kuten esimerkiksi miten ja missä vaiheessa opettaa mitäkin osa-aluetta. Koulutuksissa ei ole oikeastaan puhuttu kielteisistä asioista, kuten kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta.

Perusoletuksena on ollut, että kaikilla on kivaa ja kaikki viihtyy. Myöskään omien arvojen ja asenteiden pohtimista ei ole ollut niissä valmentajakoulutuksissa, joissa olen ollut. Omien arvojen ja asenteiden tiedostaminen on erittäin tärkeää, kun valmentaa lapsia ja nuoria, koska valmentaja omilla teoillaan ja sanoillaan luo ilmapiiriä siitä, mitä on sallittua sanoa ja tehdä. Esimerkiksi yksi kyseenalainen apuvalmentajan lipsaus jostakin ryhmänjäsenestä muiden kuulleen saattaa tarttua toisten pelaajien sanavarastoon. Vielä edelleen tilanne suomalaisessa urheilussa taitaa olla se että, mitä nuorempien valmennettavien kanssa työskentelee, niin sitä vähemmän siihen vaaditaan minkäänlaista koulutusta. Sitten kun valmennettavat vanhenevat, niin valmentajaltakin edellytetään suurempaa valmennusosaamista eli lajiliittojen virallisia valmennuskoulutuksia.

Tässä tutkimuksessa ei paljastunut mitään uutta syrjinnän osalta, mutta valmentajien kielenkäyttö oli yllätys. Tutkimus on tehty melko pienellä otannalla, joten tuloksia ei voi yleistää saman lailla kuin määrällisessä tutkimuksessa. Lisäksi tutkimukseen valikoituivat lähtökohtaisesti ne, jotka olivat kokeneet jonkinlaista syrjintää. Yleistettävyyys ei kuitenkaan ollut tämän tutkimuksen tarkoitus, vaan tarkoituksena oli saada kuvailevaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tämän tutkimuksen tuloksia voisi esimerkiksi käyttää koulutusmateriaalina havainnollistamaan konkreettisesti syrjintätilanteita ja sitä kautta helpottamaan niiden tunnistamista ja siihen puuttumista sekä ehkäisemistä. Erityisesti urheilupalmentajien ja opettajien pitäisi olla valveutuneita tässä asiassa, jos tahtona on luoda yhdenvertainen ja tasa-arvoinen ympäristö kaikille. On myös hyvä olla tietoinen siitä, että kaikki syrjintä ei ole suuri-oleista ja silmiinpistävää. Herrickin ja Duncanin (2018) tutkimuksessa kävi ilmi, että inho liikuntaan ja urheiluun ei välttämättä liittynyt mihinkään tiettyyn tapahtumaan vaan useisiin pieniin ja huomaamattomiin nyansseihin, tässä tapauksessa mikroaggressioihin.

Mikroaggressio on epäsuora ja hyvin hienovarainen syrjimisen ilmentymä (Herrick & Duncan 2018).

Tässä tutkimuksessa olivat mukana sekä seksuaalivähemmistöt että sukupuolivähemmistöt, mutta suurin osa vastauksista tuli seksuaalivähemmistöiltä ja pienempi osa sukupuolivähemmistöltä. Olikin haastavaa yrittää tasapuolisesti kuljettaa molempia näkökulmia koko työn läpi ja lopputulos onkin, että seksuaalivähemmistöt ovat suuremmassa roolissa. Jatkossa voisi olla paikallaan tutkia aiheita erikseen, jotta pääsisi syvemmälle tutkittavassa aiheessa. Tutkimuksessa keskityin kysymykseen millaisia syrjintäkokemuksia kyselyyn vastaajilla esiintyi? Työssä ei esimerkiksi keskitytty siihen mitä vaikutuksia syrjinnällä oli ollut tai millaisia voimavaroja vähemmistöillä oli selvitä kohdatusta syrjinnästä. Siinä olisi aiheita jatkotutkimuksiin.

Tämän tutkimuksen aineisto on vuodelta 2011 eli kohta jo kymmenen vuotta vanhaa ja vuosikymmenessä on ehtinyt tapahtumaan paljon. Esimerkiksi tasa-arvoinen avioliittolaki on tullut voimaan, uusi yhdenvertaisuuslaki sekä uusi perusopetuksen opetussuunnitelma, joka huomioi teoriassa paremmin seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta. Yleisesti ottaen aihe on ollut enemmän esillä kuin aiempina vuosikymmenillä, joten ihmisillä saattaa olla parempi käsitys siitä mitä syrjintä on. Sen nimeäminen ja tunnistaminen ovat vuosien varrella saattaneet helpottua, sillä voisi olla oma vaikutuksensa vastauksien sisältöön, jos tutkimus toistettaisiin uudestaan.

Miten liikunnan ja urheilun kentän asenteita voisi muuttaa? Denison ja Kitchen (2014) kysyivät tätä omassa tutkimuksessaan seksuaalivähemmistöiltä. Tutkijat antoivat kuusi vaihtoehtoa, joista valita ja mukaan sai laittaa myös oman ehdotuksen. Annetuista vaihtoehdoista suosituin oli, että kaikki lähtee nuoruudesta. Lapsesta lähtien koulujen, valmentajien ja vanhempien on pidettävä huoli, että syrjintään suhtaudutaan vakavasti ja se on kiellettyä, jotta homofobista ilmapiiriä ei ehdi syntyä. Vastaajien omista vaihtoehdoista yleisin oli, että median pitäisi kouluttaa yleisöä suvaitsevammaksi. Olen itse sitä mieltä, että muutos lähtee meistä aikuisista, valmentajista, seuratoimijoista, katsojista ja kasvattajista. Se, mitä sanomme ja miten käyttäydymme, luo kehyksen sille, mikä on sallittua ja mikä ei. Vielä loppuun suora lainaus

Taavetin (2015, 151) tutkimusraportista. ”Aikuinen. Sinulla on yllättävän suuri voima luoda pienillä teoilla turvallinen ja onnellinen ympäristö nuorille lähelläsi. Me kiinnitämme huomiota jokaiseen sanaasi, puolesta ja vastaan.”

LÄHTEET

- Alanko, K. 2014. Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa? Suomennos O. Kaljunen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimuskeskus. Verkkosulkaisu 72 & Seta, Seta-julkaisu 23. ISBN 978-952-5994-51-3
- Alvariñas-Villaverde, M., López-Villar, C., Fernández-Villarino, M. A. & Alvarez-Esteban, R. (2017). Masculine, feminine and neutral sports: Extracurricular sport modalities in practice. *Journal of Human Sport and Exercise*, 12 (4), 1278–1288. doi:10.14198/jhse.2017.124.14
- Anderson, E. 2011. Masculinities and sexualities in sport and physical cultures: Three decades of evolving research. *Journal of Homosexuality* 58 (5), 565–578. doi:10.1080/00918369.2011.563652
- Anderson, E., Magrath, R. & Bullingham, R. 2016. *Out in sport: the experiences of openly gay and lesbian athletes in competitive sport*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.
- APA, The American Psychological Association. 2020. Transgender people, gender identity, and gender expression. Viitattu 28.5.2020 <https://www.apa.org/topics/lgbt/transgender>
- Baams, L., Grossman, A. H. & Russel, S. T. 2015. Minority stress and mechanisms of risk for depression and suicidal ideation among lesbian, gay, and bisexual youth. *Developmental Psychology* 51 (5), 688–696. doi:10.1037/a0038994
- Baiocco, R., Pistella, J., Salvati, M., Ioverno, S. & Lucidi, F. 2018. Sports as a risk environment: homophobia and bullying in a sample of gay and heterosexual men. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health* 22(4), 385–411. doi:10.1080/19359705.2018.1489325
- Baiocco, R., Pistella, J., Salvati, M., Ioverno, S. & Lucidi, F. 2020. Sexual prejudice in sport scale: A new measure. *Journal of homosexuality* 67 (4), 489–512. doi:10.1080/00918369.2018.1547560
- Barton, B. 2015. How like perceives like: Gay people on “gaydar”. *Journal of Homosexuality* 62 (12), 1615–1637. doi:10.1080/00918369.2015.1091207
- Basile, K. C., Chen, J., Black, M. C. & Saltzman, L. E. 2007. Prevalence and characteristics of sexual violence victimization among U.S. adults, 2001–2003. *Violence and Victims* 22 (4), 437–448. doi:10.1891/088667007781553955

- Bass, J., Hardin, R. & Taylor, E. A. 2015. The Glass Closet. Perceptions of homosexuality in intercollegiate Sport. *Journal of Applied Sport Management* 7 (4), 1–36. doi:10.18666/JASM-2015-V7-I4-5298
- De Beauvoir, S. 2009. Toinen sukupuoli: 1, Tosiasiat ja myytit. Suomentaneet Koskinen, I., Lukkari, H & Ruonakoski, E. Helsinki: Tammi.
- De Beauvoir, S. 2011. Toinen sukupuoli: 2, Eletty kokemus. Suomentaneet Koskinen, I., Lukkari, H. & Ruonakoski, E. Helsinki: Tammi.
- Bendixen, M., Daveronis, J. & Kennair, L. E. 2018. The effect of non-physical peer sexual harassment on high school students' psychological well-being in Norway: Consistent and stable findings across studies. *International Journal of Public Health* 63 (1), 3–11. doi:10.1007/s00038-017-1049-3
- Bostwick, W. B., Boyd, C. J., Hughes, T. L. & McCabe, S. E. 2010. Dimensions of sexual orientation and the prevalence of mood and anxiety disorders in the United States. *American Journal of Public Health* 100 (3), 468–475. doi:10.2105/AJPH.2008.152942
- Butler, J. 1990. *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York, NY: Routledge.
- Cavalier, E. S. 2019. Conceptualizing gay men in sport. Teoksessa V. Krane (toim.) *Sex, gender and sexuality in sport: Queer inquiries*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 87–104.
- Dann, L. & Everbach, T. 2016. Opening the sport closet. Media coverage of the self-outings of Jason Collins and Brittney Griner. *Journal of Sports Media* 11 (1), 169–192. doi:10.1353/jsm.2016.0003
- Dawkins, M. P., Trimbur, L., Griffin, P., Cooky, C. & Hylton, K. 2016. Making sports more sporting. *Contexts* 15 (3), 12–21. doi:10.1177/1536504216662232
- Denison, E. & Kitchen, A. 2015. Out on the fields. The first international study on homophobia in sport. Viitattu 15.3.2020 <http://www.outonthefields.com/wp-content/uploads/2016/04/Out-on-the-Fields-Final-Report.pdf>
- Donahue, K., Långström, N., Lundström, S., Lichtenstein, P. & Forsman, M. 2017. Familial factors, victimization, and psychological health among sexual minority adolescents in Sweden. *American Journal of Public Health* 107 (3), 322–328.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eurobarometri. 2015. Discrimination in the EU in 2015. Special Eurobarometer 437.
- Eurobarometri. 2019. Discrimination in the European Union. Special Eurobarometer 493.
- European Court of Human Rights. 2017. 121/2017.
- Fausto-Sterling, A. 2012. *Sex/Gender: Biology in a social world*. New York, NY: Routledge.
- Fenwick, D. & Simpson, D. 2017. The experience of coming out as a gay male athlete. (Report). *Journal of Sport Behavior* 40 (2), 131–155.
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J. & Beautrais, A. L. 1999. Is sexual orientation related to mental health problem and suicidality in young people? *Archives of General Psychiatry* 56 (10), 876–880. doi:10.1001/archpsyc.56.10.876
- Fletcher, G. 2014. 'You just wanna be like everyone else': Exploring the experiences of gay, lesbian, bisexual and queer sportspeople through a languaging lens. *Annals of Leisure Research* 17 (4), 460–475. doi:10.1080/11745398.2014.956130
- Flygar, M. 2009. Voiko hyvä juoksija olla nainen? *Suomen Lääkärilehti* 35, 2754.
- Foucault, M. 2010. *Seksuaalisuuden historia*. Suomentanut Sivenius, K. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Fynes, J. M. & Fisher, L. A. 2016. Is authenticity and integrity possible for sexual minority athletes? *Lesbian student-athlete experiences of U.S. NCAA Division I Sport. Women in Sport and Physical Activity* 24 (1), 60–69. doi:10.1123/wspaj.2014-0055
- Gendler, T. S. 2008. Alief and belief. *The Journal of Philosophy* 105 (10), 634–663. doi:10.5840/jphil20081051025
- Haas, A. P., Eliason, M., Mays, V. M., Mathy, R. M., Cochran, S. D., D'Augelli, A. R., Silverman, M. M., Fischer, P. W., Hughes, T., Rosario, M., Russel, S. T., Malley, E., Reed, J., Litts, D. A., Haller, E., Sell, R. L., Remafedi, G., Bradford, J., Beautrais, A. L., Brown, G. K., Diamond, G. M., Friedman, M. S., Garofalo, R., Turner, M. S., Hollibaugh, A. & Clayton, P. J. 2011. Suicide and suicide risk in lesbian, gay, bisexual, and transgender populations: Review and Recommendations. *Journal of Homosexuality* 58 (1), 10–51. doi:10.1080/00918369.2011.534038
- Hakalehto, S. 2018. *Lapsioikeuden perusteet*. Helsinki: Alma Talent.
- Healey, J. 2014. *Sexual orientation and gender identity*. Thirroul, N.S.W.: The Spinney Press.

- Herrick, S. S. C. & Duncan, L. R. 2018. A qualitative exploration of LGBTQ+ and intersecting identities within physical activity contexts. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 40 (6), 325–335. doi:10.1123/jsep.2018-0090
- Hemphill, T. & Symons, C. 2009. Sexuality matter in physical education and sports studies. *Quest* 61 (4), 397–417. doi:10.1080/00336297.2009.10483623
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 18.painos. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2016. Tutki ja kirjoita. 21. painos. Helsinki: Tammi.
- Huotari, K., Törmä, S. & Tuokkola, K. 2011. Syrjintä koulutuksessa ja vapaa-ajalla: Erityistarkastelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset toisen asteen oppilaitoksissa. Syrjintäselvitys 2010. Sisäministeriön julkaisu 11/2011.
- Huttunen, M. 2006. Seksuaalisuuden monet kasvot. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä & K. Kaimola (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Duodecim. 15–19.
- Huuska, M. 2002. Transihmiset – sukupuoleltaan moninaiset työelämässä. Teoksessa J. Lehtonen (toim.) Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä. Helsinki: STAKES. Raportteja 269, 31–40.
- Ilmonen, T. & Nissinen, J. 2006. Seksologian peruskäsitteistöä. Teoksessa D. Apter, L. Väisälä & K. Kaimola (toim.) Seksuaalisuus. Helsinki: Duodecim. 20–26.
- Irni, S. & Wickman, J. 2013. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet. 3. Painos. Helsinki: SETA ry. SETA-julkaisu 20.
- James, S. E., Herman, J. L., Rankin, S., Keisling, M., Mottet, L. & Anafi, M. 2016. Executive summary of the report of the 2015 U.S. transgender survey. National Center for Transgender Equality. Viitattu 28.5.2020 <https://www.transequality.org/sites/default/files/docs/USTS-Full-Report-FINAL.PDF>
- Joiner, T. E. 2007. Why people die by suicide. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Joiner, T. E., Van Orden, K. A., Witte, T. K., Selby, E. A., Ribeiro, J. D., Lewis, R. & Rudd, M. D. 2009. Main predictions of the interpersonal-psychological theory of suicidal behavior: Empirical tests in two samples of young adults. *Journal of Abnormal Psychology* 118 (3), 634–646 . doi:10.1037/a0016500
- Karkulehto, S. 2006. Seksuaalisen ruumiin modernit teoriat. Teoksessa T. Kinnunen & A. Puuronen (toim.) Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat. Helsinki: Gaudeamus, 44–71.

- Karvinen, M. & Venesmäki, E. 2019. Tilaa moninaisuudelle! Opas seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Rainbow Right Promoting LGBTI Equality in Europe. Viitattu 28.5.2020
<https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/14323821/HLBTI-opas+viranomaisille/9175485d-682f-5b16-674e-4fe407024ade/HLBTI-opas+viranomaisille.pdf>
- Kauer, K. J. & Krane, V. 2006. “Scary dykes” and “feminine queens”: Stereotypes and female collegiate athletes. *Women in sport and physical activity journal* 15 (1), 42–55.
- Kauer, K. J. & Rauscher, L. 2019. Negotiating gender among LGBTQ athletes. Teoksessa V. Krane (toim.) *Sex, gender and sexuality in sport: Queer inquiries*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 49–66.
- Kavoura, A. & Kokkonen, M. 2020. What do we know about the sporting experiences of gender and sexual minority athletes and coaches? A scoping review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1-27. doi:10.1080/1750984X.2020.1723123
- Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 73–87.
- Kokkonen, M. 2012. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.
- Kokkonen, M. 2014. Discrimination of sexual and gender minorities in sport and exercise. Helsinki: National Sport Council.
- Kokkonen, M. 2016. Syrjintä ja henkinen pahoinvointi seksuaalivähemmistöjen liikuntaharrastuksissa. Teoksessa P. Berg & M. Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 138–155.
- Kokkonen, M. 2017. Liikuntapedagogiikan yhdenvertaisuus: sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen näkökulma. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.) *Liikuntapedagogiikka*. 2.painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 455–484.
- Kokkonen, M. 2018. Seksuaalivähemmistöjen häirintä joukkueessa tai liikuntaryhmässä: Henkisen pahoinvoinnin näkökulma. *Liikunta & Tiede* 55 (6), 96–102.
- Kosciw, J. G., Greytak, E. A., Bartkiewicz, M. J., Boesen, M. J. & Palmer, N. A. 2012. The 2011 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and

- transgender youth in our nation's schools. New York: GLSEN. Viitattu 28.5.2020
<https://www.issuelab.org/resources/14653/14653.pdf>
- Laine, T. 2013. Sukupuolisen kehityksen häiriöt (DSD, disorder of sex development). Teoksessa V. Felmann, P. Luukkainen & T. Asikainen (toim.) Vastasyntyneiden tehohoito. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 240–242.
- Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. Painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–50.
- Latomaa, T. 2006. Ymmärtävä psykologia: Psykologia rekonstruktivisena tieteenä. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus: Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. 2. painos. Helsinki: Dialogia, 17–88.
- Lehtonen, J. 2003a. Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa: Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset. Helsinki: Yliopistopaino: Nuorisotutkimusverkosto.
- Lehtonen, J. 2003b. Heteronormatiivisuus ja nimittely – opiskelijoiden sukupuolien ja seksuaalisuuksien rajojen rakentamista. Teoksessa V. Sunnari, J. Kangasvuo, M. Heikkinen & N. Kuorikoski (toim.) Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – Seksualisoitunut ja sukupuolittunut vakivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Oulu: Oulun Yliopisto, 190–204.
- Lehtonen, J. 2019. Kun kaksijakoinen sukupuoli ajattelu murtuu – sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus tasa-arvobarometrissa. Teoksessa M. Teräsaho & J. Närvi (toim.) Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon. Analyyseja tasa-arvobarometrasta 2017. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Raportti 2019:6, 136–157.
- Lehtonen, J. & Mustola, K. 2004. Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus työssä - tutkimuksen taustat ja keskeiset käsitteet. Teoksessa J. Lehtonen & K. Mustola (toim.) ”Eihän heterotkaan kerro...”: Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. Helsinki: Työministeriö, 18–29.
- Leppäkorpi, M. 2014. ”Opettajat eivät suostuneet käyttämään nimeäni”. Teoksessa S. Villa (toim.) Yhdenvertaisuus-julkaisu Osa 2: Valehtelisin jos väittäisin – Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa. Sisäministeriön julkaisut 2014:10, 21–25.

- Liao, L-M. & Simmonds, M. 2014. A values-driven and evidence-based health care psychology for diverse sex development. *Psychology & Sexuality* 5(1), 83–101. DOI:10.1080/19419899.2013.831217
- Liikuntalaki 2015. 2 §; 10 §
- Liikuntapedagogiikan kandidaatinohjelma 2017–2020. Viitattu 28.9.2020. <https://www.jyu.fi/ops/fi/sport/liikuntapedagogiikan-kandidaattiohjelma>
- MacLaughlin, D. T & Donahoe, P. K. 2004. Sex determination and differentiation. *The New England Journal of Medicine* 350 (4), 367–378. doi:10.1056/NEJMra022784
- McKay, T., Lindquist, C. G. & Misra, S. 2019. Understanding (and acting on) 20 years of research on violence and LGBTQ + communities. *Trauma, Violence & Abuse* 20 (5), 665–678. doi:10.1177/1524838017728708
- Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus.
- Meyer, I. H. 2003. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin* 129 (5), 647–697. doi:10.1037/0033-2909.129.5.674
- Miettinen, P., Laine, T., Dunkel, L. & Toppari, L. 2011. Edellisen johdosta. *Lääketieteen aikakauskirja Duodecim* 127 (2), 153.
- Miettinen, T., Pulkkinen, S. & Taipale, J. 2010. Johdanto. Teoksessa T. Miettinen, S. Pulkkinen & J. Taipale (toim.) *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 9–24.
- Miles M. B & Huberman A. M. 1994. *Qualitative data analysis*. 2. painos. California: Sage.
- Moilanen, P & Rähkä, P. 2018. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Valli, R (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5. Painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 51–72
- O'Brien, K. S., Shovelton, H. & Latner, J. D. 2012. Homophobia in physical education and sport: The role of physical/sporting identity and attributes, authoritarian aggression, and social dominance orientation. *International Journal of Psychology* 48 (5), 891–899. doi:10.1080/00207594.2012.713107
- Oikeusministeriö. 2016. ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä”. Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriön julkaisu 2016:7. Viitattu 28.5.2020

- http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76633/omso_7_2016_vipu-raportti_158_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Oikeusministeriö. 2018. Koko ajan jännittyneenä. Moniperusteinen syrjintä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kokemana. Oikeusministeriön julkaisu 2018/51. Viitattu 28.5.2020
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161239/OMSO_51_2018_Koko_ajan_j%c3%a4nnittyneen%c3%a4_Rainbow_Rights_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Pacilli, M. G., Taurino, A., Jost, J. T. & van der Toorn, J. 2011. System justification, right-wing conservatism, and internalized homophobia: Gay and lesbian attitudes toward same-sex parenting in Italy. *Sex Roles* 65 (7), 580–595. doi:10.1007/s11199-011-9969-5
- Perttula, J. 1995. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Suomen fenomenologinen instituutti.
- Perttula, J. 2006. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologian erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. 2.Painos. Helsinki: Dialogia, 115–162.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus.
- Perusopetuslaki 1998. 29 §/30.12.2013/1267
- Pharr, S. 1997. Homophobia: A weapon of sexism. (Expanded edition). Berkley, CA: Chardon Press.
- Plaza, M., Boiché, J., Brunel, L. & Ruchaud, F. 2017. Sport = male... but not all sports: Investigating the gender stereotypes of sport activities at the explicit and implicit levels. *Sex Roles* 76 (3), 202–217. doi:10.1007/s11199-016-0650-x
- Poutiainen, T. 2013. Jokapäiväinen huuto. Teoksessa A-M. Souto, A. Rannikko, T. Sotkasiira & P. Harinen (toim.) Rasismista saa puhua. Verkkojulkaisu. Joensuu: Meille saa tulla -kampanja, 13–14.
- Puolimatka, T. 2017. Seksuaalivallankumous: Perheen ja kulttuurin romahdus. Kauniainen: Perussanoma Oy.
- Reisner, S.L., Poteat, T., Keatley, J., Cabral, M., Mothopeng, T., Dunham, E., Holland, C. E., Max, R. & Baral, S. D. 2016. Global health burden and needs of transgender population. *The Lancet* 388 (10042), 412–436. doi:10.1016/S0140-6736(16)00684-X

- Rossi, L-M. 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 21–38.
- Rothman, E. F., Exner, D. & Baughman, A. L. 2011. The prevalence of sexual assault against people who identify as gay, lesbian, or bisexual in the United States: A systematic Review. *Trauma, Violence & Abuse* 12 (2), 55–66. doi:10.1177/1524838010390707
- Salmivalli, C. 2010. Koulukisaamiseen puuttuminen – Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2. Uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Schreier, M. 2012. *Qualitative content analysis in practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Seta ry. 2017. M. Huuska (toim.) *Sukupuolen moninaisuus -opas*.
- Seta ry. 2020. *Sateenkaari historia Suomessa*. Viitattu 28.5.2020 <https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/>
- Smith, C. P., Cunningham, S. A. & Freyd, J. J. 2016. Sexual violence, institutional betrayal, and psychological outcomes for LGB college students. *Translational Issues in Psychological Science* 2 (4), 351–360. DOI:10.1037/tps0000094
- Socada, M. 2005. Voiko lääkäri päättää lapsen sukupuolen? Intersukupuolisten lasten hoitokäytännöistä. *Suomen Lääkärilehti* 38, 3739–3743.
- Stewart, D-L. 2019. Using intersectionality to study and understand LGBTQ people in sport. Teoksessa V. Krane (toim.) *Sex, gender and sexuality in sport: Queer inquiries*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, 33–48.
- Stinchcombe, A., Wilson, K., Kortés-Miller, K., Chambers, L. & Weaver, B. 2018. Physical and mental health inequalities among aging lesbian, gay, and bisexual Canadians: cross-sectional results from the Canadian Longitudinal Study on Aging (CLSA). *Canadian Journal of Public Health* 109 (5–6), 833–844. doi:10.17269/s41997-018-0100-3
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. 2020a. *Intersukupuolisuus*. Viitattu 28.5.2020 <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/intersukupuolisuus/>
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. 2020b. *Transsukupuolisuus*. Viitattu 28.5.2020 <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/transsukupuolisuus/>

- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. 2020c. Muunsukupuolisuus. Viitattu 28.5.2020
<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/muunsukupuolisuus/>
- Suomen MS-liitto. 2012. Seksuaalisuus – Tutkimusmatkalla omaan kehoon. 2.painos. Suomen MS-liiton julkaisusarja 29.
- Suomen perustuslaki 1999 . 7 §.
- Symons, C. M., O’Sullivan, G. A. & Polman, R. 2017. The impacts of discriminatory experiences on lesbian gay and bisexual people in sport. *Annals of Leisure Research* 20 (4), 467–489. doi:10.1080/11745398.2016.1251327
- Symons, C., Sbaraglia, M., Hillier, L. & Mitchell, A. 2010. Come out to play. The sports experiences of lesbian, gay, bisexual & transgender (LGBT) people in Victoria. Melbourne: Victoria University. Viitattu 28.5.2020
<https://www.vu.edu.au/sites/default/files/Come%20Out%20To%20Play%20May%202010.pdf>
- Taavetti, R. 2015. “Olis siistiä, jos ei tarttis määritellä...”. Kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 81. Viitattu 28.5.2020
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori.pdf
- Taavetti, R., Alanko, K. & Heikkinen, L. 2015. Hyvinvoiva sateenkaarinuori –tutkimushanke. Tiivistelmä. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 82. Viitattu 28.5.2020
https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori_tiiivistelma.pdf
- Tasa-arvolaki. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986. 1 §/30.12.2014/1329, 4 §/15.4.2005/232, 5 §/20.12.2014/1329, 6 §/15.4.2005/232.
- Translaki. Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 2002. 1 §/8.4.2016/252.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. Painos. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki:

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 28.5.2020
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2019:3. Viitattu 28.5.2020
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Unesco. 2016. Out in the open. Education sector responses to violence based on sexual orientation and gender identity/expression. Viitattu 28.5.2020
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244756>
- Venhola, M. 2001. Intersukupuolisuus. Viitattu 23.2.2017
http://whm13.louhi.net/~transtuk/wp-content/uploads/2013/08/Artikkeli_is_Venhola2001.pdf
- Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J., Neels, K. & Van Den Eede. 2016. Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. *Child Abuse & Neglect* 51, 223–236. doi:10.1016/j.chiabu.2015.10.006
- Vilkka, H. 2006. Keho. Omaa sukupuolta koskevan tiedon ja ymmärryksen muotoutumisen perusta transsukupuolisilla. Helsingin yliopisto. valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiologia. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vilkka, H. 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Ps-Kustannus: Juva.
- Virta, J. 2016. Ohjaako sukupuolen performointia uskomus vai kenties ausomus (alief)? Teoksessa K. Rolin, O-P. Moisio, M. Reuter & M. Tuominen (toim.) *Sukupuoli ja filosofia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 43–57.
- Waldron, J. J. 2016. It's Complicated: Negotiations and Complexities of Being a Lesbian in Sport. *Sex Roles* 74 (7), 335–346. doi:10.1007/s11199-015-0521-x
- Yhdenvertaisuuslaki 2014. 1 §, 8 §, 10 §, 14§.
- Yle Uutiset. 2018. USA:n urheilulääkäri sai 175 vuoden tuomion seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Viitattu 28.5.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10039530>

Yle Uutiset. 2020. Kysely paljastaa vakavia epäkohtia luistelulajeissa – lähes puolet joutunut kiusatuksi, joka neljäs kokenut tai havainnut seksuaalista häirintää. Viitattu 28.5.2020.
<https://yle.fi/urheilu/3-11207601>